

Бйорн Ротштайн

Просто про складне

НАПИСАННЯ НАУКОВОЇ РОБОТИ

Переклад: *Марія Іваницька, Ольга Кучма,
Олександр Твердохліб*

УДК 001.89
Р 79

Ротштайн Бйорн

Просто про складне. Написання наукової роботи : посібник / Бйорн Ротштайн ; пер. з нім. Марії Іваницької, Ольги Кучми, Олександра Твердохліба. — Чернівці : Книги — XXI, 2025. — 112 с.

ISBN 978-617-614-713-8 (паперове видання)
ISBN 978-617-614-890-6 (електронне видання)

Посібник призначений для учнів випускних класів, студентів закладів вищої, професійної та позашкільної освіти, які працюють над своєю першою науковою роботою або прагнуть удосконалити навички її підготовки.

Книга висвітлює основні етапи написання наукової роботи в доступній та зрозумілій формі, пояснює на прикладах, як обрати тему та сформулювати дослідницьке питання, ефективно опрацьовувати наукову літературу, структурувати текст, редагувати його та покращувати якість викладу відповідно до академічних вимог.

Оскільки посібник створений для німецькомовної аудиторії, перекладачі доповнили його рекомендаціями, адаптованими для українських читачів.

Видання підготовлено в межах проекту «Інституційна співпраця германістів», що реалізується Рурським університетом м. Бохум та Київським національним університетом імені Тараса Шевченка за підтримки Німецької служби академічних обмінів (DAAD).

Перекладено за виданням:
Björn Rothstein. *Einfach können*. Schriftliche Arbeit. Cornelsen Verlag GmbH, Berlin 2023.

Жодну частину з цього видання не можна копіювати або відтворювати в будь-якій формі без письмового дозволу видавництва.

Einfach können. Schriftliche Arbeit
Copyright © © Duden / Cornelsen Verlag GmbH, Berlin 2023
All rights reserved

© Книги — XXI, 2025,
видання українською мовою
© Марія Іваницька, Ольга Кучма,
Олександр Твердохліб, 2025, переклад
© Альона Олійник, 2025, обкладинка

ISBN 978-617-614-713-8 (паперове видання)
ISBN 978-617-614-890-6 (електронне видання) Усі права застережено

Зміст

Передмова видавців	6
Передмова автора.	8

I. НАУКОВЕ ДОСЛІДЖЕННЯ

Що таке наукові тексти?	13
Правильний вибір: цитування, а не плагіат.	18
Покликання на джерела	23
Пошук наукової літератури	28
Читання і розуміння наукового тексту	34

II. ПЛАНУВАННЯ

Збір та упорядкування.	43
Структурування	47

III. НАПИСАННЯ

Орієнтація на адресата	63
Науковий стиль викладу.	64
Дотримання формальних вимог.	73

IV. УДОСКОНАЛЕННЯ

Оптимізація тексту	83
Критерії оцінювання	88
Оформлення бібліографії	95

V. ДОДАТОК

Рекомендована література	100
Корисні лінки	102
Нотатки для власного проєкту	103
Покажчик	109

Передмова видавців

Цей навчально-методичний посібник покликаний пояснити учням та студентам основні принципи написання наукової роботи — простою мовою та з цікавими прикладами. Мала академія наук, окремі школи й кожен університет мають власні методичні рекомендації щодо написання наукових або дослідницьких праць. Однак ця книжка спрямована на те, щоб допомогти налаштуватися на різні етапи наукового дослідження: вибір теми, збирання літератури, формулювання дослідницького питання, редагування тексту й удосконалення його відповідно до вимог.

Посібник розрахований на тих, хто планує написати свою першу наукову / дослідницьку роботу або не має достатнього (позитивного) досвіду й хотів би це змінити.

Автор книжки, професор Рурського університету м. Бохум (Німеччина) Бйорн Ротштайн, створив її на основі власного досвіду керівництва студентськими роботами та спілкування зі старшокласниками, які виконували дослідницькі проекти. Як показує практика, багато початківців не знають, із чого почати й не готові нескінченно редагувати свої тексти, поступово вдосконалюючи стиль і відповідність вимогам.

Подібні труднощі є і серед українських школярів та студентів. Саме тому виникла ідея перекласти цей посібник українською мовою. Оскільки Німеччина й Україна мають певні — хоч і незначні — розбіжності у підходах до написання наукових робіт, матеріали у книжці доповнено прикладами, вимогами та літературою, релевантними для України.

Наукова робота, яку в цій книжці пише Зоряна Міська, можливо, має незвичну тему. Але саме в цьому полягає універсальність посібника: він не прив'язаний до конкретної теми чи фаху, а пропонує загальні підходи до написання наукового тексту.

Видання створено в рамках міжнародного проекту «Інституційна співпраця германістів», який об'єднав науковців із Рурського університету м. Бохум та кафедри германської філології та перекладу Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Ми щиро вдячні Німецькій службі академічних обмінів (DAAD) за підтримку нашої співпраці та видання цієї книжки в Україні.

Бажаємо нашим читачам успіхів у наукових дослідженнях і написанні своїх робіт!

Марія Іваницька

Передмова автора

Наука функціонує завдяки постійному обміну знаннями між дослідниками, що відбувається під час спілкування, читання текстів одне одного, дискусій, спільних обговорень наукових питань, а іноді навіть суперечок. Ось чому я люблю їздити на конференції. Там перерви на каву або вечірні заходи часто стають не лише цікавим доповненням до наукової події, а й можуть принести наукову користь. У неформальних бесідах ви можете поставити й обговорити фахові питання конфіденційно, не соромлячись, що це буде недоречно. Таке спілкування часто породжує нові ідеї, а іноді стає поштовхом до нових, можливо, спільних дослідницьких проєктів. Подібні неформальні дискусії дуже корисні, однак їм приділяють надто мало уваги в університетському житті, зокрема на заняттях. Тому я хотів би проілюструвати в цій книжці, хоч би частково й на конкретних прикладах, як можна навчатися через спілкування. До речі, наукові тексти також є своєрідним видом спілкування, адже вони інформують про результати наукових досліджень. Щоб уникнути непорозумінь, до них також застосовують певні правила, як і до будь-якого виду комунікації. Ці правила я поясню в подальшому тексті. Насамперед я хотів би подякувати Лаурі Нойгауз за допомогу та підтримку, Інґрід Фурхнер за цінні поправки до тексту й Александрі Шмідт за прочитання тексту з погляду студентки. Окрім того, цей вступ ґрунтується і на результатах бесід, що їх мені вдалося провести зі старшокласниками середньої школи, їхніми вчителями і студентами-першокурсниками.

Дискусії були зорганізовані за підтримки Фонду Роберта Боша (проєкт Sprachwerk у рамках програми Denkwerk; проєкт «Міське садівництво та городництво — забруднимо руки разом» у рамках програми «Наше спільне майбутнє») та Фонду доктора Ганса Ріделя (підготовка вчителів до спеціалізованої роботи зі STEM-предметів). Хочу подякувати обом фондам і всім учасникам за співпрацю.

Ми з моїм хрещеником Алексісом про науку (поки що) не говоримо, але багато розмовляємо про життя. За це я йому дуже вдячний. Цей вступ присвячується Алексісу.

Бйорн Ротштайн, м. Бохум

НАУКОВЕ ДОСЛІДЖЕННЯ

13

Що таке наукові тексти?

18

Правильний вибір: цитування, а не плагіат

23

Покликання на джерела

28

Пошук наукової літератури

34

Читання і розуміння наукового тексту

Що таке наукові тексти?

Науковці оприлюднюють результати своїх досліджень, щоб ознайомити з ними своїх колег та громадськість, які можуть узяти їх до відома, а також використати у своїй роботі. Це відбувається переважно письмово, тобто у формі наукових текстів. Оскільки наука часто має справу зі складними темами, їй доводиться відшукувати шляхи, як пояснити складні речі так, щоб ті були зрозумілими іншим. Для цього є правила та стандарти, наприклад, як правильно сформулювати певну тезу чи процитувати наукові джерела.

Наукові тексти починають писати вже у школі (напр., у випускних класах, в Україні — у Малій академії наук), а написання курсових, бакалаврських чи магістерських робіт є обов'язковим компонентом відповідних освітніх програм університетів. Як правило, це тексти доволі великого обсягу, і вони повинні відповідати певним вимогам щодо змісту й форми, тому їхнім написанням керують викладачі шкіл і закладів вищої освіти, які їх, зрештою, й оцінюють. Учні / студенти можуть звертатися до керівників з будь-яким запитанням щодо змісту, форми чи методики дослідження. Керівник допомагає визначитися з темою дослідження, а після завершення роботи оцінює її у своєму відгуку та обґрунтовує власну оцінку.

З досвіду: Як обрати тему?

Мене звали Зоряна Міська й наступного року я закінчую гімназію. У випускному класі я маю написати курсову роботу з якогось предмета, щоб отримати перший досвід

проведення наукових досліджень. Для курсової я обра- ла тему міського садівництва й городництва. Мене ціка- вить питання, як можна реалізувати проекти міського садівництва й городництва у школі та чи можна в такий спосіб покращити шкільний мікроклімат. Я запропону- вала цю тему викладачці географії, пані Садовій, і та погодилася бути моєю науковою керівницею, оскіль- ки ідея дуже конкретна й корисна для нашої школи. Цю тему я відкрила для себе після того, як нещодавно про- читала статтю про міське садівництво й городництво, і того самого дня звернула увагу на щойно висаджену городину на грядці в моєму районі нашого міста. Тоді я замислилася, чому ми не робимо такого у школі. Ми сформулювали дослідницьке питання, на основі якого я розробила запитання до керівників трьох шкіл, які вже мають досвід міського садівництва й городництва. Тож я знайшла в інтернеті школи, які мають на своїй базі са- дівництво й городництво, і провела телефонні інтерв'ю з адміністрацією цих шкіл. Саме інтерв'ю стало моїм нау- ковим методом, тобто процедурою, яку я визначила для формування наукових висновків, що даватимуть відпо- відь на моє дослідницьке питання.

Наукові тексти мають певні ознаки, притаманні цьому жанру. Зазвичай їх можна ідентифікувати за такими критеріями:

- ▶ Вони не розважають, а інформують про результати. Тому в них відсутні засоби образності й малюнки, які від- вертали б увагу читача від змісту.

- ▶ Вони висвітлюють питання об'єктивно, точно і зрозумі- ло.
- ▶ Аргументація відбувається лише на основі фактів.
- ▶ Вони покликаються на інші наукові тексти.
- ▶ Вони написані науковою мовою.
- ▶ Публікуються вони здебільшого в одному місці, на- приклад, у певному видавництві чи на певному порталі, що спеціалізуються на наукових текстах, і часто серіями (тобто згруповано за тематикою) або ж у спеціалізованих журналах, що не вміщують текстів чи частин текстів іншо- го характеру, крім наукових (напр., веселих історій, газет- них заголовків чи описів подорожей, прогнозу погоди, но- вин тощо).
- ▶ Автори цих текстів вважаються експертами. Вони ма- ють, наприклад, науковий ступінь доктора філософії або кандидата / доктора наук та/або працюють у наукових установах (напр., у дослідницькому центрі, університеті чи галузевому інституті).
- ▶ Зазвичай у них вказані контактні дані автора / авторів (службова адреса й електронна пошта).

Ненауковий текст

[містить світлини]

— Ілюстрований картинками

Міське садівництво й городництво потрібне місту, як повітря

— Розважає

Зараз мода на міське садівництво й городництво. Та чи є якась користь докільню і суспільству від спільного порпання містян у землі?

Критичний огляд

— Не базується на фактах

Щоби продемонструвати, як змінюється місто Десау-Рослау, фахівець із містобудування Гайке Брюкнер підіймається на 60-метрову вежу колишньої коптильні. На сходах іще відчувається запах копчених ковбас. Угорі на оглядовому майданчику цього березневого дня такий вітер, що аж трусишся, але місто видно гарно. Звідси воно схоже на зуб із карієсом. Химерно посічене.

<https://www.spiegel.de/wirtschaft/urbangardening-die-versorgung-der-staedte-neu-organisieren--970305.html>
(дата звернення 14.08.2022)

— Джерело публікує не тільки наукові тексти

Науковий текст

[не містить світлини]

— Не ілюстрований картинками

Кріста Мюллер

Міське садівництво й городництво. Зелені свідчення нової міської цивілізації.

— Зазвичай базується на фактах

Ще донедавна город із грядками вважали, принаймні у великих містах, анахронізмом, пережитком давноминулих часів. І раптом сталося так, що городні рослини продаються краще, ніж декоративні, й усе більше містян відкривають для себе «нову радість садівництва», як було зазначено в назві сюжету програми ZDF aspekte. Що ж відбувається насправді? Сьогодні ми можемо бачити декілька тенденцій, які набувають дедалі виразніших рис і які пов'язують із садівництвом та городництвом.

(Müller, 2011, с. 22)

— Покликання, яке містить інформацію про автора та...

Оригінальний текст: Müller, C. (2011). Urban Gardening. Grüne Signaturen neuer urbaner Zivilisation. In C. Müller (Hrsg.), Urban Gardening. Über die Rückkehr der Gärten in die Stadt (S. 22–53). oekom.

— ...джерело, на яке покликаються

дослідження. Загалом розрізняють концептуальні, або теоретичні, й емпіричні дослідження. У концептуальних працях на вже наявній теоретичній базі розробляють нові концепції та теорії. Для цього не потрібно збирати й аналізувати дані, як це роблять для емпіричних досліджень.

Емпіричне дослідження —

збирає дані, аналізує їх і пропонує до обговорення (напр., телефонні інтерв'ю з керівниками шкіл щодо створення гуртка міського садівництва й городництва).

Концептуальне дослідження —

вибудовує нову теорію на базі наявних або ж розвиває їх, не передбачаючи збору даних (напр., напрацьовує нові концепції шкільного садівництва й городництва).

Якщо інші тексти в нашому повсякденному житті пишуться за раз і не вимагають тривалої підготовки, то до написання наукових текстів потрібен інший підхід.

З досвіду: Як працювати з темою?

Спершу мені було складно писати роботу, бо раніше я вважала, що просто сяду й робота якось почне писатися. Однак насамперед важливо навчитися працювати з науковою літературою, знаходити її і читати. Тепер я вже знаю, що написання наукового тексту складається з декількох фаз, а саме: складання плану, власне написання тексту і його редагування, хоча ці фази можуть і накладатися. Окрім цього, у процесі часто виникають фази читання, якщо знаходиш якусь нову літературу. Під час складання плану головним завданням є вибудувати смислову структуру майбутньої роботи, як-от сформулювати дослідницьке питання та подумати, з яких частин вона має складатися. Під час написання фіксуються результати дослідження, а під

КОНЦЕПТУАЛЬНІ Й ЕМПІРИЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ

Кожен напрямок у науці (архітектура, географія, математика чи філософія) має власні стандарти, як-от певні методи

час редагування — виправляються певні огріхи, внаслідок чого текст роботи покращується, а за необхідності збагачується чимось новим.

Правильний вибір: цитування, а не плагіат

У наукових працях завжди здійснюється короткий огляд актуального стану досліджень, тобто повідомляються результати попередніх досліджень з відповідної теми. І це небезпідставно, адже якщо ви відмовитеся від цього елемента і просто записуватимете власні думки й ідеї, то наука щоразу починатиметься з початку. Ось чому під час власної наукової роботи ви спираєтеся на вже наявну фахову літературу, що стосується досліджуваного питання і відображає результати, що їх отримали науковці до вас. Якщо хочете використати думки, певні формулювання чи тези інших у власному тексті, ви не можете просто скопіювати їх із чужої роботи та вставити, адже це означатиме, що ви вкрали чужі ідеї. У науці ця крадіжка називається плагіатом. На відміну, наприклад, від крадіжки смартфона, плагіат передбачає крадіжку інтелектуальної власності, тобто нематеріальних благ, таких як літературні твори. Адже твори містять ідеї авторів, а ці автори мають на них авторські права. Завжди необхідно це пам'ятати, дотримуватися вимог правильного цитування і чітко вказувати, чий слова ви використали та з якого джерела їх узяли.

ПЛАГІАТ

Плагіат — це дослівне запозичення або перефразування елементів з інших текстів без вказання автора чи джерела. Це можуть бути ідеї або формулювання, приклади, ілюстрації тощо. Іноді запозичують чужу структуру роботи та аргументацію, не вказуючи джерела. Це називається аргументативно-структурним плагіатом. Будь-якого плагіату слід уникати, адже він порушує авторські права, тобто краде інтелектуальну власність інших осіб.

Оригінал

Ще донедавна город із грядками вважали, принаймні у великих містах, анахронізмом, пережитком давноминулих часів. І раптом сталося так, що городні рослини продаються краще, ніж декоративні, й усе більше містян відкривають для себе «нову радість садівництва», як було зазначено в назві сюжету програми ZDF *aspekte*. Що ж відбувається насправді? Сьогодні ми можемо бачити декілька тенденцій, які набувають дедалі виразнішого рис і які пов'язують із садівництвом та городництвом.

(Müller, 2011, с. 22)

Дослівний плагіат або перефразування

Городи із грядками вважали ще донедавна анахронічною картинкою зі старих часів, перш за все у великих містах. Й ось раптом городні рослин стало продаватися більше, ніж квітів, і все більше мешканців міст відкривають для себе «нову радість садівництва» (програма ZDF). Що ж відбувається насправді?

Аргументативно-структурний плагіат

Міське садівництво довгий час вважали чимось старомодним, та ось віднедавна йому стали приділяти багато уваги й, відповідно, городні рослини стали дуже добре продаватися. Відчувається нова радість від садівництва, про що йтиметься далі.

Текст оригіналу: Müller, C. (2011). *Urban Gardening. Grüne Signaturen neuer urbaner Zivilisation*. In C. Müller (Hrsg.), *Urban Gardening. Über die Rückkehr der Gärten in die Stadt* (S. 22–53). oekom.

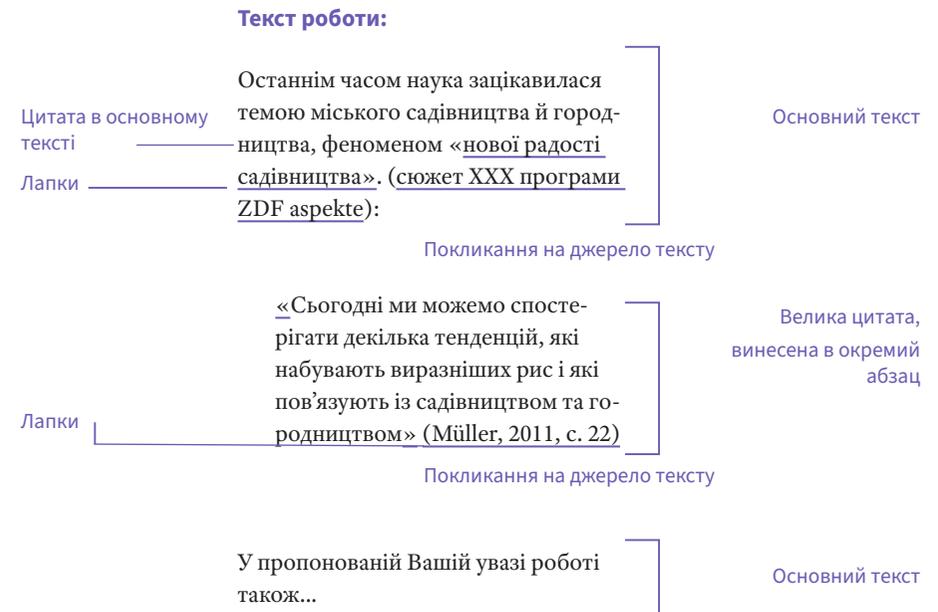
Плагіату можна уникнути, добросовісно опрацьовуючи чужі тексти, наприклад, правильно оформлюючи цитування і покликання.

ЦИТУВАННЯ

Якщо ви бажаєте використовувати для власної наукової роботи формулювання з інших текстів, ви можете оформити їх як цитату. Це означає, що ви вставляєте дослівні висловлювання з інших текстів у свій текст і позначаєте їх як цитати (аби це не було плагіатом). Насамперед цитують влучні слова та вирази (напр., «нова радість садівництва» з уже відомого нам прикладу), а також речення чи уривки тексту, які містять важливі думки. Найчастіше дослідники цитують інший текст, коли формулювання в ньому настільки влучне, що відповідну думку важко сформулювати краще.

Дуже важливо, щоб такі дослівні запозичення були чітко позначені як цитати (інакше це стане плагіатом). Для позначення цитат у різних науках є різні можливості. Загальноприйнятим способом є застосування лапок із зазначенням того, звідки запозичено формулювання. Якщо довжина цитати більша, ніж три рядки, вона відокремлюється від основного тексту відступами й абзацами для ще більшої наочності. Іншомовні цитати перекладаються, якщо

припускають, що читачі тексту не розумітимуть відповідної іноземної мови.

Здебільшого цитати не відокремлюють від власного тексту, а інтегрують у нього. Тому варто чітко дати знати, чому цитата важлива саме в цьому місці та як її варто розуміти. Якщо цитату вставляють в основний текст, її граматичні структури мають з ним узгоджуватися. Внесені задля цього граматичні зміни беруть у квадратні дужки (напр., окремі літери чи слова). Також можна додавати до змісту цитати власні коментарі. Такі вставки

теж беруть у квадратні дужки, після чого зазначають ініціали коментатора. З іншого боку, у цитаті можна випускати літери, слова, частини речень або й цілі речення. Подібні випущення теж відображають у квадратних дужках трикрапкою, яка означає, що з оригінального формулювання щось випущено:

Граматичні доповнення чи зміни задля граматичного узгодження з текстом наукової роботи, подані у квадратних дужках

Мюллер (2011, с. 22) розуміє під міським садівництвом і городництвом один з багатьох «анахронічн[их] [ідеється про «давні»]. — Прим. Б. Р.] перепитк[ів]».

«Можемо спостерігати [...] тенденції, які [...] пов'язують із садівництвом» (Müller, 2011, с. 22)

Власна примітка з ініціалами автора наукової роботи, які зазвичай подані курсивом

маркування випущення

Під час цитування правопис і пунктуація оригінального тексту повинні зберігатися. Цитувати необхідне лише в тому разі, якщо зміст відповідного уривка не можна відтворити власними словами і якщо цитата легко вписується у ваш текст. Це буває, наприклад, тоді, коли цитата вводить новий, важливий вислів або формулює факт дуже точно, що допомагає запам'ятати цю інформацію. Кріста Мюллер чудово вставила у свій текст цитату «радість садівництва». Однак важливо, щоб у вашій роботі переважав ваш текст. Коли хтось цитує занадто багато, може скластися враження, що йому нічого сказати. Щоб уникнути такого, зміст інших текстів можна переповісти (так зване реферування).

РЕФЕРУВАННЯ

Реферування — це не дослівне відтворення висловлювань із чужих текстів, а передавання їхньої сутності. У вашому основному тексті мають бути чіткі покликання на такі реферовані тексти. У німецькій мові на реферування вказують зокрема форми Konjunktiv I (*gelte, komme, sei...*), в українській мові для цього є такі форми: як *вважають*, *є думка* тощо. Типові вислови: *Мюллер (2011) стверджує / констатує / пише, що...; Згідно з дослідженням Мюллер (2011)...* і далі можна подати назву тексту, положення якого реферують (*пор. Müller, 2011*).

оригінал

Ще донедавна город із грядками вважали, принаймні у великих містах, анахронізмом, пережитком давноминулих часів. І раптом сталося так, що городні рослини продаються краще, ніж декоративні, й усе більше містян відкривають для себе «нову радість садівництва», як було зазначено в назві сюжету програми ZDF аспекте. Що ж відбувається насправді? Сьогодні ми можемо бачити декілька тенденцій, які набувають дедалі виразніших рис і які пов'язують із садівництвом та городництвом. (Müller, 2011, с. 22)

реферований текст

Згідно з дослідженням Мюллер (2011), город із грядками є, власне, пережитком давно минулих часів. Однак, як зазначає авторка, останнім часом ми бачимо зростання продажів городніх рослин, якщо порівняти з декоративними. Тому виникає питання, звідки бере початок ця тенденція та як можна пояснити такі зміни. (Müller, 2011)

Покликання на джерела

Цитуючи або реферуючи, дуже важливо точно вказувати, на якій сторінці чи в якому розділі можна знайти згаданий текст. Тоді

читач вашої роботи за необхідності зможе сам знайти відповідне місце і прочитати його. А ваш текст буде прозорим і зрозумілим. Покликання на джерело у своєму тексті можна оформити трьома способами: у посторінковій примітці — підрядкове покликання, як позатекстове покликання наприкінці основного тексту або в скороченому вигляді (внутрішньотекстове покликання) у самому тексті. Примітки внизу сторінки чи в кінці тексту нумерують у основному тексті надрядковим числом, яке проставляють або в кінці речення, або безпосередньо після слова, якого воно стосується. А самі покликання на джерела розміщують унизу сторінки або в кінці основного тексту зазвичай дрібним шрифтом. У внутрішньотекстовому покликанні вказують лише прізвища авторів, рік публікації і сторінку, як-от: *Мюллер (2011, с. 22) пояснює...* або (*пор. Müller, 2011, с. 22*). В Україні покликання частіше беруть у квадратні дужки, зазначаючи номер джерела, як воно стоїть у списку літератури, та сторінку: [12, с. 22].

Підрядкове покликання

Текст текст текст
текст текст текст
текст текст¹.

¹ Покликання на джерело

Позатекстове покликання

Текст текст текст
текст текст текст
текст текст¹.

Текст текст текст

→ Кінець тексту

¹ Покликання на джерело

Внутрішньотекстове покликання

Текст текст текст
текст текст текст
текст (Автор, рік, сторінка).

Є різні стилі оформлення покликань на джерела, як-от Modern Language Association (MLA), American Psychological Association (APA), International Committee of Medical Journal Editors (VANCOUVER), Державний стандарт України (ДСТУ 8302:2015). Для суспільних і гуманітарних наук в Україні найчастіше використовують стилі

ДСТУ 8302:2015 та APA, приклади оформлення якими знайдете наприкінці книжки. Раз зрозумівши принцип оформлення за якимось зі стилів, можна доволі швидко опанувати й інші формати. Часто наукові керівники повідомляють студентам, якому формату оформлення покликань вони надають перевагу, або ж формулюють власні вимоги оформлення. Цих вимог потрібно обов'язково дотримуватися.

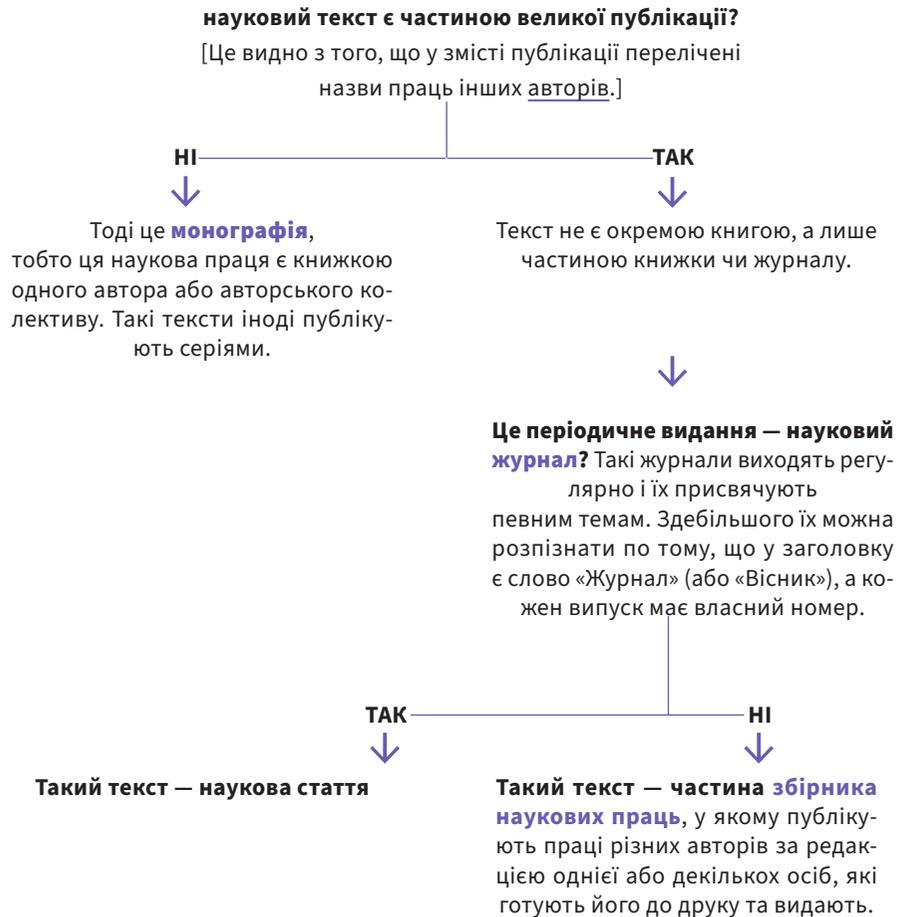

Рекомендація: дотримуйтеся вимог

Часто в університетах є власні вимоги до оформлення покликань на літературу. Подібні методичні рекомендації можуть бути сформульовані як для окремої навчальної дисципліни, так і для спеціальності загалом. Тому вже на початку навчання доцільно поцікавитися, чи є на кафедрі або факультеті окремий документ із вимогами щодо оформлення наукових робіт.

БІБЛІОГРАФІЯ

Повні дані про джерела — бібліографічні дані — зазвичай вміщені наприкінці роботи у «Списку використаних / цитованих джерел», у якому всі опрацьовані тексти (тільки опрацьовані!) розміщують за алфавітом. Лише в разі, коли ці дані вже вказані в підрядковому чи позатекстовому покликанні, список літератури є не обов'язковим (але це конкретизується у вимогах щодо оформлення наукових робіт). Принципово важливо усвідомлювати, що є різні типи наукових текстів, тож і оформлення бібліографії теж може різнитися.

СТРУКТУРА СПИСКУ ЛІТЕРАТУРИ

Якщо Список використаних / цитованих джерел вміщує декілька праць одного автора, їх розміщують хронологічно за роком публікації. Якщо декілька робіт одного автора вийшли одного року, їх позначають іще додатково літерами від *a* до *z*, наприклад,

Müller 2007a, Müller 2007b (цей спосіб характерний для стилю APA). Якщо праця має декількох авторів, їх потрібно зазначати точно в тій самій послідовності, у якій вони вказані в самій праці, оскільки послідовність авторів часто відображає внесок кожного автора у спільну публікацію: на початку зазвичай вказані прізвища тих, чий внесок найбільший, на останньому місці стоїть здебільшого прізвище особи, яка керувала проектом, що став основою публікації.

Після назв праць, опублікованих додатково ще й або лише в цифровій формі / онлайн, вказується покликання на них, а також дата останнього звернення. Багато публікацій мають фіксований цифровий ідентифікатор публікації, т. зв. Digital Object Identifier (DOI), який вказують у кінці бібліографічних даних. Детальні рекомендації і зразки щодо оформлення Списку літератури подаємо на стор. 95.

ТИПИ НАУКОВИХ ДЖЕРЕЛ

Крім описаних, є й інші типи наукових текстів, наприклад, тематичні роботи у школі, семінарські чи курсові роботи студентів, випускні бакалаврські та магістерські роботи, дисертації на здобуття наукових ступенів кандидата наук, доктора філософії та доктора наук. Ці всі роботи є кваліфікаційними, які пишуть для того, аби здобути певний освітній чи науковий ступінь. Вони також можуть бути опубліковані у формі монографій. Якщо така робота (ще) не опублікована, то в бібліографії замість видавництва й місця публікації зазначають *Неопублікована дисертація. Університет ХУ* або *Неопублікована семінарська*

робота тощо. Бібліографії (= укладені та систематизовані переліки джерел літератури) теж вважають монографіями, а от пам'ятні видання (= збірки наукових статей різних дослідників на пошанування відомого вченого) розглядають як збірники наукових праць.

Пошук наукової літератури

Щоб цитувати / реферувати джерела, їх потрібно спочатку відшукати. Для цього використовують два основних шляхи, які доповнюють один одного: «снігова лавина» та пошуки в базах даних.

«СНІГОВА ЛАВИНА»

Ви можете почати опрацьовувати найновіші наукові публікації за темою дослідження, а поради щодо цього можете отримати, наприклад, від свого наукового керівника. У списках літератури до зазначених публікацій ви знайдете назви інших публікацій, на які покликаються автори. Цей підхід називається «сніговою лавиною», бо в такий спосіб — подібно до брили снігу, яка спричиняє лавину — можна доволі швидко назбирати необхідну літературу. Однак такий підхід не системний і часто дає випадкові результати. Вони багато в чому залежать від того, з якої

наукової праці ви почнете своє дослідження і наскільки ґрунтовно її автори свого часу досліджували це питання.

БАЗИ ДАНИХ

Для системного пошуку літератури є пошукові сервери. Однак було б недоцільно просто заходити в інтернет і вводити у звичайний пошуковик «міське садівництво й городництво» чи «наука», оскільки можна отримати багато нерелевантних результатів. Краще користуватися спеціалізованими пошуковими серверами наукових баз даних, бо вони надають розширені можливості пошуку за ключовими словами, спеціальністю (напр., біологія, хімія...), темою, автором тощо. Але баз даних теж багато. Лише Інформаційна система баз даних для німецькомовних країн (DBIS) охоплює приблизно 6 000 баз, що надає можливість пошуку відповідної бази даних за тематикою вашого дослідження. І вже в цій спеціалізованій базі можна шукати необхідні тексти. Але й тут можна швидко заплутатися. Пишучи свої перші наукові тексти, найкраще порадитися з керівником, у яких базах шукати матеріали. Бібліотечні каталоги університетської чи міської бібліотеки недостатньо надійні для пошуку наукових текстів, бо їхні фонди видань здебільшого обмежені. Те саме стосується таких онлайн-порталів, як Research-Gate або Academia.edu, де науковці надають доступ (здебільшого безплатно) до власних публікацій. Оскільки так роблять не всі науковці, то обсяг цих порталів не повний.

Рекомендація: університетська бібліотека

Багато університетських бібліотек пропонують онлайн-курси з методики здійснення пошуку літератури та використання баз даних, часто навіть для тих, хто не навчається у відповідному університеті.

ДОСТУП ДО ТЕКСТІВ

Після знаходження бібліографії наукової літератури потрібно отримати доступ до повних текстів цих джерел. Останнім часом багато з них уже доступні онлайн — або через портал університетської бібліотеки, або у вільному доступі в інтернеті, або через уже названі портали. Тому найперше варто пошукати ці тексти в цифровому форматі. У Німеччині за допомогою Віртуального каталогу Карлсруе https://www.bildungsserver.de/onlinereource.html?onlinereourcen_id=3430 можна з'ясувати, у якій бібліотеці є доступ до необхідних наукових праць у цифровому чи паперовому форматах. В Україні можна скористатися ресурсами Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського <http://www.nbuv.gov.ua/node/1539>.

З досвіду: знайшла багато джерел літератури. Що далі?

У результаті пошуку літератури за темою міського садівництва й городництва я знайшла 200 джерел. Відведеного для роботи часу замало, щоб усе перечитати. Тому я змушена була робити вибір. Насамперед опрацювала стандартний набір робіт, на які покликаються автори

всіх інших публікацій, присвячених тому ж дослідницькому питанню. Віддавала перевагу новішим працям, бо вони актуальніші. Не брала до уваги робіт, які лише побіжно торкаються міського садівництва й городництва. Наприклад, для мого дослідницького питання про те, що спонукає школи займатися міським садівництвом і городництвом, інформація про історичні корені міського садівництва не дуже важлива.

СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ЗНАЙДЕНИХ ДЖЕРЕЛ

Особливо важливо якомога системніше упорядкувати віднайдену велику кількість джерел. Для цього є спеціальне програмне забезпечення. Такі бібліографічні менеджери або інструменти цитування, тобто програми для роботи з бібліографічною інформацією, здебільшого не безплатні, але іноді можна користуватися ними безоплатно через університетську бібліотеку або ж можна знайти безплатні версії програм у вільному доступі. Вони можуть упорядкувати всі назви публікацій, що ви знайшли, разом із ключовими словами, змістом тощо. Залежно від програми вони можуть повністю імпортувати бібліографію з баз даних або вебсайтів. Окрім цього, зазвичай вони можуть задати списку літератури бажаний стиль. Серед безплатних програм для роботи з бібліографічною інформацією можна назвати Biblioexpress; Citation має вільну пробну версію. Те, скільки літературних джерел можна знайти, насамперед залежить від дослідницького питання: що ширше воно сформульоване, то більше літератури на цю тему опубліковано

й то складніше її опрацювати. Якщо тема сформульована надто широко, знайдено літературу неможливо буде опрацювати у відведений для дослідження час. Вузьке формулювання теми дасть змогу вирішити, які наукові тексти важливі, а які — нерелевантні.

З досвіду: визначення теми, консультації з науковим керівником

Я хотіла дослідити, яким чином можна розвивати садівництво й городництво у різних містах. Але мій науковий керівник сказала, що це буде занадто широке формулювання, оскільки потрібно буде враховувати, що є різні типи міст, напр., малі та великі, обласні центри та столиця, у яких зовсім різні передумови та потреби, можливості міжнародної співпраці. Відповідно, на цю тему можна буде знайти дуже багато літератури, яку доведеться опрацювати. При такому великому обсязі роботи залишиться небагато часу на власні ідеї та дослідження. Зрештою вийде так, що я не встигну підготувати власні напрацювання наукової теми. Як міське садівництво та городництво може потрапити до школи – це вже вузьке формулювання, а питання про те, як це відбувається у середніх школах Північного Рейну-Вестфалії, обмежує ще й територіальні рамки дослідження, а отже, і наукової літератури про це написано менше. І я справді зможу додати щось нове до дослідження цього питання, адже наука завжди має вести до пізнання нового. Однак це не означає, що досліджуватися мають лише вузько сформульовані питання. Усе ж для

досліджень, які потрібно завершити у доволі короткий час, такі вузькі питання посильні.

СТАН ДОСЛІДЖЕННЯ

На основі дібраних наукових джерел описують актуальний стан дослідження питання. Це, однак, не означає, що потрібно просто перерахувати всі знайдені джерела у форматі ланцюжків на кшталт: «Мюллер стверджує..., Бауер вважає..., Майер пише...». Навпаки, вашою метою має бути систематизація прочитаного: результати попередніх досліджень впорядковують, наприклад, за тематичними групами, а літературу в рамках тематичної групи представляють синтезовано, зокрема в такому вигляді:

Культурологічні дослідження, такі як праці (прізвище) та (прізвище), підтвердили, що... Дослідження у сфері географії вказують на... Загалом можна стверджувати, що...

Таке подання матеріалу дає читачеві уявлення про стан вивчення питання і полегшує розуміння досліджуваної теми. Крім того, за допомогою аналізу стану досліджень можна обґрунтувати, чому ваше дослідницьке питання актуальне та яку прогалину в дослідженнях воно може заповнити.

Читання і розуміння наукового тексту

Зрозуміти наукові тексти не завжди просто. Це не пригодницькі романи і їхнє читання часто відбирає багато часу та зусиль. Навіть досвідчені науковці іноді потребують для цього багато часу, бо у процесі читання мусять піддавати написане сумнівам, перевіряти й оцінювати. Власне, тут варто говорити не про читання, а радше про студіювання наукових текстів.

З досвіду: блокада під час читання або письма

Власне, з науковою роботою все починалося доволі добре, але раптом виникла проблема з читанням. Наче трапилася якась блокада і я розуміла не все прочитане. Тоді я порадилася зі своєю вчителькою, пані Садовою, і спробувала таке: після того, як щось прочитаю, обговорюю це з друзями, переповідаю їм зміст і поясню. А тоді, відповідаючи на їхні запитання, сама починаю краще розуміти. Пізніше в мене виникли проблеми з тим, як викласти свої думки на папері. Але й у цьому випадку я отримала гарну пораду. Корисно починати з ключових слів, які пізніше можна сортувати й формулювати з них висловлювання. Якщо з цим виникають труднощі, спробуйте почати писати інший фрагмент тексту, зробіть перерву, поговоріть з іншими людьми про свою наукову роботу. Іноді також допомагає, коли сама собі розповідаєш цей складний фрагмент, можливо, навіть записуєш аудіо, потім — занотуєш і пропрацьовуєш запис. Звісно, насамперед необхідно активно

працювати з науковим керівником. В університеті, де навчається моя сестра, надають професійні консультації щодо роботи з текстами у вигляді спеціально організованих заходів — «письменницька кав'ярня» або «ніч курсових, відкладених на потім». Можу лише порадити: якщо є проблема, звертайтеся по підтримку!

МЕТОД SQ3R

Є різні способи читання і розуміння наукового тексту. Перевіченим методом успішного читання і розуміння є так званий метод SQ3R. Ця своєрідна аббревіатура SQ3R розшифровується як Survey (огляд / загальне уявлення), Question (постановка запитань), Read (читання), Recite (викладення / відтворення), Review (повторення). Відповідно, процес читання розбивається на декілька етапів — до, під час і після читання. Це допомагає краще зрозуміти науковий текст:

SURVEY

Перед читанням подумайте про те, що ви вже знаєте про цю тему, перегляньте текст, звертаючи увагу на зміст, заголовки, виділення, список літератури. Що вони вам говорять про текст, який маєте опрацювати?

Question

Обміркуйте, які нові ідеї може містити текст і на які питання може чи повинен відповісти. Так активізуються попередні знання і ви певною мірою налаштовуєтеся на сприйняття

прочитаного. Запитання допомагають сконцентрувати увагу на важливому.

Read

Переходячи до читання, можете почати із прикінцевої частини. Так ви дізнаєтеся, якого висновку дійшли дослідники. Знаючи це, почніть читати текст із початку. Під час першого читання принципово зрозуміти, про що йдеться в тексті загалом та основні його аргументи. Важкі для розуміння чи незрозумілі уривки позначають і ретельніше опрацьовують або відразу, або пізніше, за потреби — зі словником або використанням відповідної спеціальної літератури. Важливі речення або уривки підкреслюють, а в ідеалі кожен фрагмент коротко підсумовують. Це полегшує розуміння тексту.

Recite

На цьому етапі ви фіксуєте для себе найважливіші думки кожного розділу та критично перевіряєте, чи дав текст відповідь на ваші запитання, сформульовані на етапі *Question*, чи узгоджується він з вашими попередніми знаннями або суперечить їм. Спробуйте усно або письмово переказати основні ідеї тексту своїми словами. Це допомагає закріпити інформацію в пам'яті та краще її зрозуміти.

Review

Після прочитання обміркуйте аргументацію, подану в тексті, і коротко підсумуйте її. Таке резюме (короткий виклад) зазвичай формулюється у теперішньому часі. Воно не надає оцінки тексту, лише коротко і стисло викладає його основний зміст. За

деякий час перегляньте текст і свої нотатки. Повторіть ключові моменти, перевірте, чи відповіли ви на всі запитання. Це допоможе закріпити інформацію і підготуватися до її використання в майбутньому.

ПРИКЛАД ЧИТАННЯ ЗА МЕТОДОМ SQ3R

Пояснимо метод SQ3R на прикладі статті «Міське садівництво й городництво. Зелені свідчення нової міської цивілізації» Крісти Мюллер 2011 року: на етапі Survey ви можете, виходячи з назви, подумати, а що ви вже знаєте про міське садівництво й городництво та цивілізації загалом. «Зелені свідчення» у підзаголовку вказують, що йдеться, очевидно, про екологічні концепції, які розвивають певні міста, викладені у відповідних документах.

Перед читанням на етапі Question формулюють запитання до тексту. У випадку із книжкою «Міське садівництво й городництво. Зелені свідчення нової міської цивілізації» вони можуть бути такі: «Що спільного має міське садівництво й городництво з цивілізацією?», «Що означає концепція *нової* міської цивілізації?», «А що тоді вважалося *старою* міською цивілізацією?» тощо.

Наступний етап Read. Підкреслення, помітки на полях і маркування, які роблять під час читання, можуть мати такий вигляд:

Маркування незнайомих термінів	Ще донедавна город із грядками вважали, принаймні у великих містах, <u>анахронізмом</u>, пережитком давноминулих часів.	Підкреслення важливого
нова радість садівництва нотування важливого	І раптом сталося так, що городні рослини продаються краще, ніж декоративні, й усе більше містян відкривають для себе «нову радість садівництва», як було зазначено в назві сюжету програми ZDF aspekte. Що ж відбувається насправді? Сьогодні ми можемо бачити декілька тенденцій, які набувають дедалі виразніших рис і які пов'язують із садівництвом та городництвом. (Müller, 2011, с. 22)	

На етапі Recite зміст тексту коротко передається своїми словами. У нашому випадку це може мати такий вигляд, як у колонці праворуч, але в жодному випадку не так, як у колонці ліворуч.

Погане резюме

Город із грядками — це картинка з минулих часів. Мюллер (2011) стверджує, що нині стало помітним стрімке зростання продажу городніх рослин, якщо порівняти з декоративними. Тому він ставить запитання, чому відбуваються такі зміни і як можна пояснити цю тенденцію.

Відсутнє покликання на джерело

Вдале резюме

Мюллер (2011) стверджує, що город із грядками — це картинка з минулих часів. Але останнім часом стало помітним різке зростання продажу городини, на відміну від декоративних рослин. Тому Мюллер запитує, чому відбуваються такі зміни і як можна пояснити цю тенденцію.

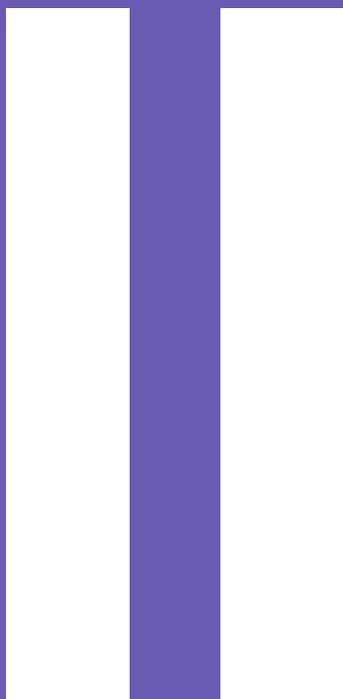
Текст оригіналу: Müller, C. (2011). Urban Gardening. Grüne Signaturen neuer urbaner Zivilisation. In C. Müller (Hrsg.), *Urban Gardening. Über die Rückkehr der Gärten in die Stadt* (S. 22–53). oekom.

З досвіду: написання резюме

Мені дуже допомагало, коли я складала резюме до наукових текстів одразу після читання. Так під час викладення думок я могла опиратися на ці свої короткі резюме й інтегрувати їх у свій текст. Це заощадило мені багато часу, оскільки не довелося читати тексти ще раз. І виникало гарне відчуття, що в мене вже було щось написане. Під час створення резюме мені було важливо, щоб я відразу зробила покликання на літературу та позначила всі прямі цитати.

На етапі Review перевіряємо, чи знайшли ви в тексті потрібні відповіді. У нашому випадку на запитання про зв'язок міського садівництва й городництва з цивілізаціями можна відповісти, що воно створює можливість розвитку нових соціальних форм міста майбутнього.

ПЛАНУВАННЯ

43

Збір та упорядкування

47

Структурування

Збір та упорядкування

Особлива структура наукових текстів зумовлена змістом наукової роботи (напр., логічними зв'язками, як у випадку з міським садівництвом і городництвом, що поєднує в собі аспекти планування міста й розвитку галузі садівництва) і більш-менш усталеними очікуваннями щодо викладу тексту (напр., тим, що має бути у висновках).

З досвіду: написання тексту без плану

Спершу я вважала, що просто занотую все, що спадає на думку про міське садівництво й городництво. Але практично відразу помітила, що це хибний шлях. Написання наукових текстів не лише креативний процес, адже такий текст не можна укласти спонтанно й без роздумів. Тож для його написання потрібно мати план і структуру. Лише тоді можна писати окремі текстові блоки, дотримуючись заздалегідь визначеної структури, або згідно з нею послідовно викладати текст. У будь-якому разі, треба стежити за тим, аби не суперечити самій собі, тобто, наприклад, щоби вступ і висновки узгоджувалися. Без визначеного плану я точно не починала б роботу з науковим текстом.

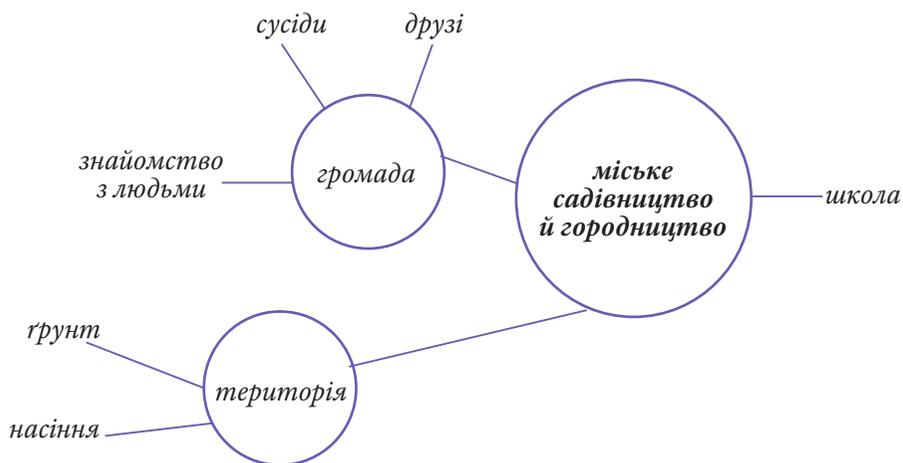
ЗБІР МАТЕРІАЛУ

Перший крок на шляху упорядкування — це збір матеріалу, що висвітлює окремі аспекти теми. Їх можна візуалізувати

асоціативно (напр., за допомогою ментальних карт), системно (за допомогою кластерів) або ж комбінувати ментальні карти із кластерами.

Ментальна карта

Ментальна карта — це візуальне відображення пов'язаних аспектів досліджуваної теми. Зазвичай тема подана в центрі аркуша, її обводять колом, а надалі, використовуючи метод асоціацій, записують окремі її аспекти, до яких долучають подальші аспекти, дотичні до перших.

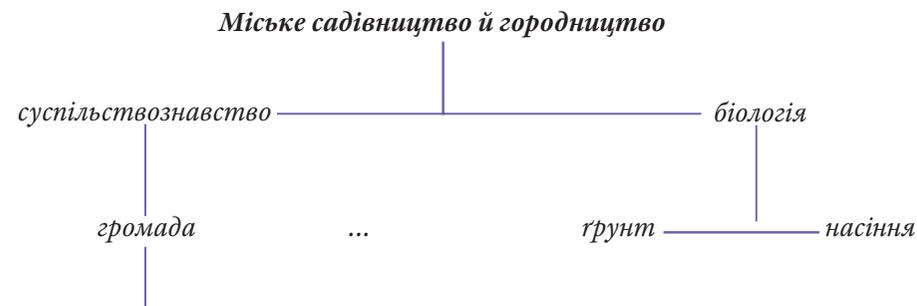

- ▶ спонтанно і креативно
- ▶ збирати ідеї та поєднувати їх

Кластеризація

Кластеризація належить до системних методів, що впорядковують предметну сферу за певними критеріями. В обох випадках

можна опиратися на знання, здобуті під час опрацювання наукової літератури.

- ▶ систематизувати й упорядковувати
- ▶ виявляти залежності та взаємозв'язки

Рекомендація: *попросіть поради*

Завжди варто звертатися по підтримку до наукових керівників. Консультації та поради можуть допомогти на всіх етапах здійснення наукового дослідження.

Комбінований метод

Застосовуючи комбіновані методи, спершу зазвичай формують ментальну карту, яку потім кластеризують і зрештою перетворюють на структуру, за якою надалі формують зміст і текст наукової роботи.

Міське садівництво й городництво

1. Соціальні аспекти

- 1.1. Громада
- 1.2. Школа
- 1.3. ...

2.

- ▶ поєднання ментальної карти з кластером
- ▶ первинне бачення структури роботи
- ▶ корегується під час написання тексту

З досвіду: мозковий штурм

Під час створення ментальної карти з теми міського садівництва й городництва мені одразу спало на думку поняття «громада», а, опираючись на нього, — інші, такі як «знайомство з людьми, друзі, сусіди...». Додатково я провела кластеризацію, відправною точкою якої були шкільні предмети, наприклад, суспільствознавство й біологія... При цьому я також мала можливість включити окремі аспекти, запозичивши їх з ментальної карти, адже, наприклад, зрозуміло, що предметом вивчення суспільствознавства є люди. Після цього я поєднала обидва підходи, відобразивши їх у первинному баченні структури роботи, поєднуючи спільні та відмінні аспекти ментальної карти і кластера.

СТРУКТУРУВАННЯ

Після створення ментальної карти, кластеризації чи застосування комбінованого методу на основі зібраного матеріалу необхідно розробити структуру наукової роботи. Основними її елементами є вступ, основна частина та висновки.

ВСТУП

Вступ надає загальне уявлення про тему, наприклад, подаючи загальний огляд питання, як у тексті про міське садівництво та городництво авторства Крісти Мюллер. Далі зазначають та обґрунтовують мету роботи, тобто формулюють дослідницьке питання, зазвичай також із покликанням на попередні дослідження. Указують обмеження (контекст) і обрані методи виконання роботи, тобто, наприклад, чи розглядають міське садівництво й городництво з погляду суспільствознавства або нутриціології або чи були зібрані якісь дані, а за потреби — які саме (напр., опитування). У вступі також можуть зазначити кінцевий задум, авторське твердження чи припущення. Наприклад, гіпотезою може бути те, що міське садівництво й городництво корисне для шкіл. Крім того, у вступі пояснюють структуру роботи.

Приклад: Вступ

У багатьох містах можна знайти загальнодоступні території, де люди разом займаються садівництвом, спільно проводять час і частково забезпечують себе продуктами. Цей спосіб життя, який набув неабиякої популярності, називають міським садівництвом і городництвом. Цікаво, що впродовж кількох останніх років багато шкіл також пропонують гуртки та земельні ділянки для міського садівництва й городництва. Такий розвиток зумовлює питання про те, що саме спонукає школи займатися садівництвом і як ці процеси оцінюють їхні керівники. Мета цієї курсової роботи — визначити причини створення у школах гуртків міського садівництва й городництва, враховуючи біологічні та педагогічні аспекти. Основний метод дослідження — проведення телефонних інтерв'ю з обраними керівниками шкіл. Для досягнення цієї мети в розділі 1 буде подано сучасний стан досліджень. Розділ 2...

загальний огляд

дослідницьке питання

мета

метод дослідження

структура

ВИСНОВКИ

В останньому розділі підбивають підсумки роботи, наголошують на досягнутих результатах та зіставляють їх із сучасним станом дослідження. При цьому дозволяється (і, можливо, навіть потрібно) бути самокритичним, наприклад, якщо експерименти чи збір даних мали певні недоліки. Завжди краще самому зауважити такі критичні моменти, ніж чекати, поки це зроблять наукові керівники. Цей розділ часто завершують окресленням майбутньої перспективи, яка вказує, наприклад, на користь

роботи для подальших наукових досліджень або ж на наслідки, що випливають із результатів її виконання.

Приклад: Висновки

Що спонукає школярів проводити час у садах? Що мотивує їх займатися міським садівництвом і городництвом? На основі трьох інтерв'ю з керівниками середніх шкіл Північного Рейну-Вестфалії, де є гуртки міського садівництва й городництва, було з'ясовано, що найбільшу цікавість викликає співпраця у стінах школи, створення клімату, сприятливого для навчання, й освіта для сталого розвитку. Водночас усі три керівники шкіл погоджуються, що процес створення гуртка міського садівництва й городництва є великим організаційним викликом. Для цього потрібен шкільний сад і зацікавлений колектив.

Звісно, ці результати базуються лише на трьох інтерв'ю, тому не можна екстраполювати їх на всі школи Німеччини, тож потрібні подальші наукові дослідження, щоб остаточно розв'язати поставлене дослідницьке питання. Однак з великою обережністю вже зараз можна припустити, що з погляду керівників шкіл міське садівництво й городництво приносять школам неабияку користь.

резюме

самокритика

подальші дослідження

результат

ПОРЯДОК ВИКЛАДУ ДУМОК

Різні частини роботи зазвичай пишуться не в тій послідовності, в якій їх потім читають. Хоча із самого початку необхідно чітко визначити дослідницьке питання. Найкраще записати його на великому аркуші паперу та повісити на видне місце біля або над робочим столом, аби весь текст роботи був орієнтований саме на нього.

Але остаточну версію вступу найкраще писати тоді, коли готові всі інші частини. Це дає змогу перевірити, чи висновки не суперечать вступу, і чи вступ підводить до висновків.

КОМПОЗИЦІЯ ОСНОВНОЇ ЧАСТИНИ

Для основної частини немає чітко визначеної композиції і, відповідно, постійної структури. Однак є певні принципи упорядкування.

Логічність викладу: Насамперед потрібно впорядкувати окремі частини тексту, опираючись на логічні зв'язки між ними: базова інформація передують більш розлогіму викладу, причини — наслідкам, припущення — результатам тощо.

Предметна область: Другий принцип упорядкування застосовується з огляду на множинність наукових дисциплін у дослідженні: результати зі сфери педагогіки, суспільствознавства й екології розглядають послідовно; у межах цих предметних областей виклад тексту знову ж таки підпорядковують логіці зв'язків між елементами тексту.

Хронологія: Основну частину впорядковують хронологічно. Такий принцип застосовують, наприклад, якщо у курсовій роботі потрібно відстежити історію міського садівництва й городництва.

Підходи: Четвертий принцип упорядкування — застосування різноманітних підходів, властивих предметним областям,

тобто економіці, екології тощо, у межах яких знову діє принцип логічних зв'язків. Такі підходи можуть поєднувати погляди декількох наукових дисциплін; наприклад, економічні підходи також можуть включати перспективні напрями предметної області політики, оскільки економіка й політика тісно пов'язані.

Загалом, основна частина може розпочинатися з розділу про сучасний стан досліджень, який варто структурувати за одним із чотирьох принципів, а далі за текстом має іти виклад власних відповідно впорядкованих думок.

Логічність	Предметна область	Хронологія	Підхід
1. Місто	1. Педагогіка	1. Веймарська республіка	1. Економічний
↓	↔	↓	↔
2. Сад	2. Суспільствознавство	2. Кошишня ФРН	2. Екологічний
↓	↔	↓	
3. Міське садівництво	3. Екологія	3. Сьогодення і городництво	

СТРУКТУРА: ТЕОРЕТИЧНА ЧИ ЕМПІРИЧНА

На композицію основної частини також впливає те, чи робота є теоретичною (концептуальною), чи емпіричною, у якій зібрано та/або проаналізовано певні дані. Для теоретичних робіт в основному буде релевантною вже наведена композиція, впорядкована за певною логікою. У разі написання емпіричних робіт зазвичай спочатку в теоретичному розділі логічно і структуровано викладають необхідні теоретичні основи (напр., характеризують різні види міського садівництва й городництва, наводять огляд сучасного стану досліджень за кожним із них у реферованому

вигляді). Потім визначають: мету (чого ми хочемо досягти цією роботою?), дослідницьке питання (що досліджується?), за потреби — гіпотезу (що ми припускаємо?) та методи (якими методами ми досліджуємо це питання?) і, нарешті, подають результати проведеного дослідження. Водночас чітко розмежують аналіз даних як частину емпіричного розділу та дискусійний розділ, у якому викладають значущість одержаних результатів з огляду на наявні попередні дослідження цього питання.

АНАЛІЗ ТА ДИСКУСІЯ

Відмінності між аналізом та дискусією можна проілюструвати на прикладі візиту до стоматолога: якщо у вас болить зуб, то мета цього візиту — позбутися болю. Тому дослідницьке питання звучить так: звідки береться зубний біль? Щоб з'ясувати це питання, у стоматологічній практиці є різні діагностичні методи, наприклад, огляд ротової порожнини, постукування, реакція на холод і тепло, рентгенівський знімок. Останній може показати, зокрема, почорніння зуба. Результати застосування діагностичних методів є підґрунтям для проведення аналізу. Те, що вони означають (можуть означати), відносять до дискусії: карієс, проста пігментація, забруднене рентгенівське дзеркало тощо.

ПЕРЕХРЕСНІ ПОКЛИКАННЯ

Іноді виникає потреба пов'язати певний розділ з іншим розділом за допомогою перехресних покликань, що мають такий вигляд:

«пор. розділ 3.1» або «див. розділ 2». Це необхідно зокрема тоді, коли за вказаним покликанням пояснюється щось, чого не варто повторювати. Загалом, такі перехресні покликання необхідно використовувати економно, інакше читачам доведеться надто багато гортати роботу туди-сюди. Робота має бути зрозумілою, не викликати заперечень, якщо читати її від початку й до кінця.

	Концептуальна робота			Емпірична робота		
Вступ	1	Вступ	1	1	Вступ	1
	2	Що таке міське садівництво й городництво?	2	2	Теорія та сучасний стан наукових досліджень з теми	2
	3	Міське садівництво й городництво з педагогічного погляду	3	3	Мета й гіпотеза	3
	4	Міське садівництво й городництво з погляду суспільствознавства	4	4	Методологія та збір даних	4
основна частина	5	Міське садівництво й городництво з екологічного погляду	5	5	Аналіз	5
	6	Міське садівництво й городництво у школі	6	6	Дискусія	6
	6.1	Практичні перспективи	7			
	6.2	...				
висновки	7	Висновки	8	7	Висновки	7
		Список використаних джерел	9		Список використаних джерел	8
додатки		Список ілюстративного матеріалу	10		Список ілюстративного матеріалу	9
		Заява про дотримання академічної доброчесності	11		Заява про дотримання академічної доброчесності	10
		за потреби: додаток із даними	12		Додаток з даними	11
		Усі розділи й підрозділи отримують відповідну нумерацію.			Номери сторінок розміщують праворуч.	

З досвіду: укладання додатків

Моя вчителька порівняла необхідність укладання додатків із візитом до лікаря: ми хочемо знати, чи діагноз підтверджується певними даними. Наприклад, я завжди хочу бачити свій рентгенівський знімок, перш ніж робити значне оперативне втручання, аби переконатися, що зі мною дійсно щось не так. І, крім того, зазвичай я хочу знати, хто його проводитиме.

СТРУКТУРУВАННЯ АРГУМЕНТІВ

У межах окремих розділів часто розвивають тезу (твердження), яку треба надалі підкріпити аргументами та прикладом. Є декілька способів це зробити:

Теза з обґрунтуванням і науковою аргументацією

Пояснення		Приклад	Інші мовні засоби
Теза	Теза — це твердження, яке потрібно обґрунтувати.	Міське садівництво й городництво радикально переформатувало сферу садівництва.	...вважається / ...є ...стверджують...
<u>Обґрунтування із прикладом</u>	Обґрунтування, зазвичай кількома реченнями і з використанням фактологічних аргументів, пояснює, чому обстоюється ця теза. Обґрунтування підкріплюється конкретними прикладами.	Самостійне вирощування овочів є проявом нового урбанізованого стилю життя. Цей сучасний напрям протистоїть світу готової продукції, надмірному споживанню з його екстенсивним використанням ресурсів. За допомогою сапки, поливалки й іноді — видовищних дій, таких як засадження рослинами міської стоянки, містяни знову відвойовують собі територію, змінюючи громадський простір. Ці нові види садів є простими, нескладними й дивовижно ефективними. Міські садівники пристосовуються до наявних обставин, працюють із тим, що є. Якщо ґрунт виявляється непридатним або забрудненим токсичними речовинами, землю для саду беруть із муніципального компостного заводу. Старі речі чи негабаритні відходи використовують повторно, дощову воду збирають, а біологічні відходи відправляють на компостування, де ті розкладаються на цінний гумус. Так заощаджуються ресурси й енергія і зменшуються викиди діоксиду вуглецю. З огляду на це, самозабезпечення господарства продуктами харчування сприяє збереженню клімату.	Три причини свідчать на користь... По-перше... ...пояснюється завдяки... Одна із причин полягає в... Підставою для... може слугувати... Важливим аргументом для підтвердження... стає...

Наукове підтвердження / аргументація	Підтвердження чи аргументація мають корелявати з тезою.	Соціолог Кріста Мюллер описує міські сади так: «Сад чи город — не лише місце для висадки рослин і збору врожаю. Вирощування овочів є також відправною точкою політичних дій для тих, хто ставить під сумнів безперешкодний доступ до світових ресурсів. Саме вони займаються садівництвом і городництвом, аби із практичного погляду показати, як покращити виробництво продуктів харчування. Їхній девіз звучить так: “вони вже починають»» (Müller, 2011, с. 25).	Так вважається... Цим доведено... Резюмуючи...
		Джерело: Bergmann H. Urban Gardening mit Kindern. Nachhaltige Garten-Projekte für die Kita. Freiburg: Herder, 2021. 96 S. Bergmann, Heide (2021). <i>Urban Gardening mit Kindern. Nachhaltige Garten-Projekte für die Kita</i> . Herder.	Стилі оформлення бібліографічних покликань: ДСТУ 8302:2015 APA
Теза з обґрунтуванням, пом'якшенням та перспективою			
		Приклад	інші мовні засоби
Теза	Пояснення	Міста у XXI столітті стикаються з багатьма викликами.	...вважається / ...є ...стверджується...
Обґрунтування із прикладом	Обґрунтування, зазвичай кількома реченнями з використанням фактологічних аргументів, пояснює, чому обстоюється ця теза. Обґрунтування підкріплюється конкретними прикладами.	Основними проблемами є: зміна клімату, приріст населення, нестача ресурсів, економічні диспропорції і бідність, а також ексклюзія значної частини міського населення.	Три причини свідчать на користь... По-перше... ...пояснюється шляхом... Одна з причин полягає в...
Пом'якшення імовірних заперечень із прикладом	Якщо є імовірні аргументи, зміст яких заперечуватиме наявну тезу, їх можна пом'якшити за допомогою конкретних прикладів.	Однак є багато хороших прикладів інтегративного, сталого розвитку міст, що проявляються в нових формах проживання і сусідського співіснування. Розвиток міст перетворюється на спільне завдання для представників сфер політики, управління, економіки, а також громадськості.	Можна було би заперечити... Хоча... Слід запитати себе... З іншого боку,...
Перспектива	Висвітлює перспективи розвитку досліджуваного питання.	Підходи, реалізовані в рамках смартміст, досі сфокусовані на технологіях та ефективності використання ресурсів, однак нові підходи гарантують, що в центрі уваги (знову) опиняються саме люди.	З огляду на... можна сказати... В цілому...

Джерело:

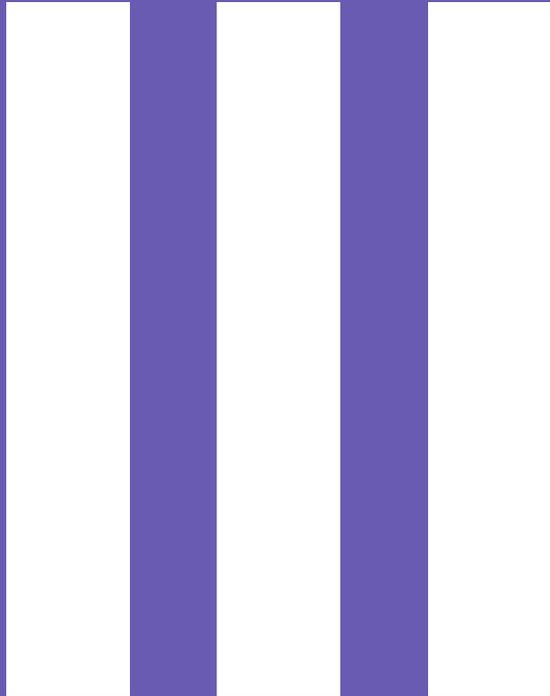
Brunner F., Drage T. Nachhaltigkeit in der Stadt — von Herausforderungen, Partizipation und integrativen Konzepten. *Nachhaltigkeit wofür?* / Hrsg. F. Zimmermann. Berlin: Springer, 2016. S. 113–146.

Brunner, F., & Drage, T. (2016). Nachhaltigkeit in der Stadt — von Herausforderungen, Partizipation und integrativen Konzepten. In F. Zimmermann (Hrsg.), *Nachhaltigkeit wofür?* (S. 113–146). Springer.

Стили оформлення бібліографічних покликань:

ДСТУ 8302:2015

АРА

НАПИСАННЯ

63

Орієнтація на адресата

64

Науковий стиль викладу

73

Дотримання формальних вимог

Орієнтація на адресата

Необхідно добре подумати, для кого ви пишете науковий текст. Ви маєте розуміти, наскільки потенційні читачі обізнані в цьому питанні й темі загалом, і, відповідно, які знання, ймовірно, вже має цільова аудиторія, а що їй потрібно пояснити. Для наукової роботи варто уявляти читачем свого наукового керівника.

Рекомендація: для кого я пишу?

Коли пишете свою роботу, завжди пам'ятайте про те, хто в підсумку її читатиме. Які поняття йому вже відомі? Які терміни краще було б пояснити? Які поняття однозначно потребують трактування, бо певна дефініція є вирішальною?

Текст не орієнтовано на наукового керівника як читача

Міське садівництво й городництво — це вирощування овочів, фруктів і квітів у містах. Міста — це форми організації проживання великої кількості людей. Сади та городи — земельні ділянки з рослинами, що їх вирощує людина. Детальніше про міське садівництво й городництво (див. Müller, 2011).

Ця інформація належить до загальних знань про світ

Читачі мають самостійно ознайомитися з текстом Мюллер (2011)

Текст орієнтовано на наукового керівника як читача

Міське садівництво й городництво — це форма міського життя, орієнтована на спільне вирощування городини та садовини на загальнодоступних ділянках міського простору (Müller, 2011, с. 3)

Тут — реферування і покликання на Мюллер

Дефініція

Рекомендація: як влучно сформулювати тему

Пошук влучного формулювання теми наукової роботи потребує багато часу. Здебільшого остаточну назву формують лише під кінець роботи, коли вже зрозуміло, яким буде її результат. У будь-якому разі, назва має відповідати роботі, коротко й лаконічно відобразити її тему й викликати зацікавленість. Поширеним є поєднання доволі загальної першої частини й тематичного обмеження або конкретизації у другій.

Науковий стиль викладу

Наукові тексти повинні точно й об'єктивно демонструвати результати досліджень. Тому їх написання потребує особливої мови, що відрізняється від повсякденної.

Рекомендація: відшукайте власний стиль наукової мови

Використання наукової мови — завдання складне. Саме стилістично вам доведеться не раз змінювати власні формулювання. Важливо, щоб ви висловлювалися точніше, ніж у повсякденному мовленні.

Ненаукова мова, якої треба уникати**Наукова мова**

Особисте висловлювання

Я неодноразово чула, що сади чи городи у великих містах —

Ще донедавна город із грядками вважали, принаймні у великих містах, певним

Безособове висловлювання

Неіменниковий стиль

це те, що залишилося нам від далекого минулого.

анакронізмом, пережитком давноминулих часів.

іменники, що додатково пояснюються

Оцінне (багатослівне) судження, відсутність термінології, розмовна мова

Але дивним чином овочі на базарах продаються краще, ніж гарні квіти.

...на городні рослини помітний більший попит, аніж на декоративні...

Терміни, немає елементів розмовної мови

Багатослівність

Та останнім часом люди, які живуть у містах, люблять попрацювати в саду й загалом цікавляться рослинами, відкривають для себе «нову радість садівництва», як зазначено в назві дуже цікавого сюжету з назвою аспекте, що вийшов минулого місяця на каналі ZDF....мешканці міст відкривають для себе «нову радість садівництва», як зазначено в назві сюжету аспекте програми ZDF

Лаконічність і точність

Розмовний стиль

Оцінність

(див. Müller, 2011, с. 22)

Текст оригіналу: Müller, C. (2011). Urban Gardening. Grüne Signaturen neuer urbaner Zivilisation. In C. Müller (Hrsg.), *Urban Gardening. Über die Rückkehr der Gärten in die Stadt* (S. 22–53). oekom.

У принципі, жодною з характеристик наукової мови в цьому огляді не варто зловживати. Зокрема треба уникати довгих ланцюжків взаємозалежних іменників (на кшталт «анахронічний пережиток давно минулих часів з інших культур попередніх століть»), як і невиправдано великої кількості іншомовних слів (можна сказати «застарілий пережиток» замість «анахронічний пережиток»).

До вже згаданого додамо ще такі критерії:

- Текст має бути орфографічно і граматично правильним.
- Між окремими реченнями, підрозділами й розділами має простежуватися чіткий зв'язок. Речення необхідно поєднувати такими словосполученнями, як «тому що», «саме тому», «а все-таки (все ж таки)» тощо, які показують, як вони пов'язані. Це значно полегшує читання, оскільки організовує текст та увиразнює лінію аргументації.
- Слід уникати непотрібних повторів.
- Зазвичай для позначення того самого поняття у всьому тексті роботи завжди необхідно застосовувати однаковий термін чи вислів. Тому не варто замінювати синонімами ключові терміни, як от «міське садівництво й городництво» не варто називати «міським озелененням».
- Варто також уникати довгих словосполучень.

Рекомендація: курси майстерності письма

Університети й інші заклади, зокрема неформальної освіти, пропонують семінари та курси, присвячені тренуванню навичок із написання наукових текстів. Тут можна дізнатися, як віднайти або вдосконалити свій

науковий стиль і поліпшити навички висловлювання власної думки.

ВІЗУАЛІЗАЦІЯ

Окрім мови, наукові тексти часто використовують інші способи представлення результатів досліджень. До них належать різні види візуалізації (ілюстрації, таблиці, діаграми і графіки), що підкріплюють наукову аргументацію. Такі елементи завжди необхідно використовувати за цільовим призначенням, а не як прикрасу. Вони повинні доповнювати роботу відповідною інформацією. Непоганими прикладами є фотографія ділянки міського озеленення, що її важко описати лінгвістично; діаграма, що показує місяці вегетації обраних рослин; графік з логотипом шкільного проекту з міського садівництва й городництва тощо. Проте вони мають відігравати у роботі певну роль. Ілюстрація, що лише візуалізує сказане в тексті, зазвичай зайва.

Надлишкова візуалізація

66 % керівників шкіл висловили зацікавлення щодо міського садівництва та городництва, 33 % утрималися. У таблиці подано результати:

Керівники шкіл	
Зацікавлені міським садівництвом та городництвом	66 %
Не зацікавлені у міському садівництві та городництві	0 %
Утрималися	33 %

Можливий варіант візуалізації:

Опитування показало такі результати:

Керівники шкіл	
Зацікавлені міським садівництвом та городництвом	66 %
Не зацікавлені у міському садівництві та городництві	0 %
Утрималися	33 %

Можливий варіант без візуалізації:

66 % керівників шкіл висловили зацікавлення, 33 % утрималися.

Часто використовують такі види діаграм: кругові, стовпчасті, лінійні.

ДІАГРАМИ

Діаграми подають дані графічно.

Кругова діаграма

для демонстрації складу цілого, а також відношень між цілим і частинами (напр., кількість осіб у гуртку міського садівництва й городництва).

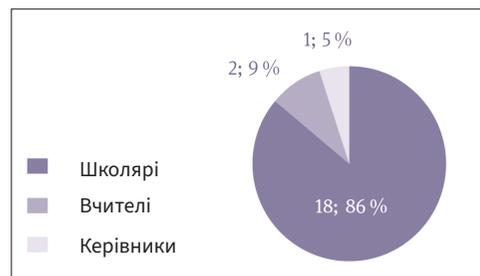

Рис. 1: Склад гуртка міського садівництва й городництва

Стовпчаста діаграма

для порівняння даних, які не пов'язані в ціле (напр., голосування «за» або «проти», не враховуючи тих, хто утримався).

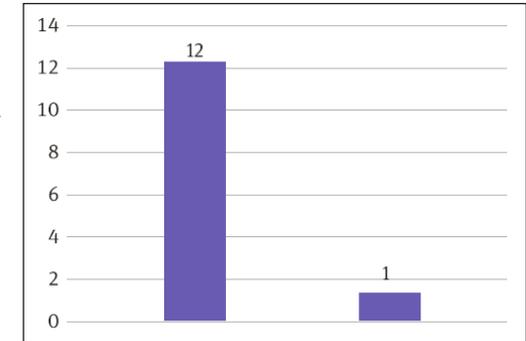

Рис. 1: Результати виборів керівника гуртка.

Лінійна діаграма

для демонстрації хронологічного розвитку (напр., кількість учнів в одному гуртку міського садівництва й городництва (за роками)).

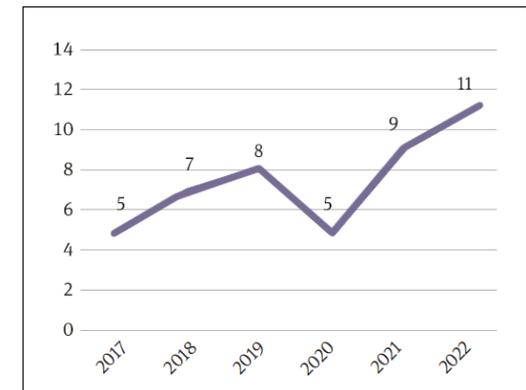

Рис. 1 Кількість учнів, залучених до гуртків.

Ілюстрації та таблиці

Ілюстрації — це, наприклад, рисунки, фотографії або картини.

Таблиці організовані графічно у вигляді стовпчиків і рядків.

Вони використовуються для надання короткого і стислого огляду відповідних спостережень. Верхній рядок і крайній лівий

стовпчик містять інформацію про те, що зазначено у відповідних стовпчиках і рядках. Зазвичай вони спеціально виділяються, наприклад, жирним шрифтом.

	Керівники	Завгоспи	Вчителі	Учні
Початкові школи	5	5	12	36
Середні школи	3	3	8	20
Гімназії	2	3	3	12
Ліцеї	3	4	7	24

верхній рядок і лівий стовпчик виділяються жирним шрифтом

Табл. XXX: Опитані особи — назва і номер таблиці

Візуалізації мають назву та нумеруються; зазвичай вони скорочуються до «Рис.» або «Табл.». Таким чином, на них можна посилатися безпосередньо в тексті, наприклад, за допомогою фраз типу «порівняйте Рис. 2». Деякі фахові галузі вимагають окремого переліку всіх візуалізацій. Такі списки рисунків містять номер, назву та номер сторінки для кожної візуалізації.

Список рисунків

Рис. 1: План будівництва для потреб міського садівництва й городництва стор.

Рис. 2: Договір між містом і школою на використання ділянки стор.

Рис. 3: стор.

Усі рисунки нумеруються і отримують назву.

Номери сторінок до рисунків розміщують праворуч

ВЛАСНІ ДАНІ

За допомогою візуалізації також можна узагальнювати дані, які ви зібрали самостійно, наприклад, висловлювання керівників шкіл у наведеному вище прикладі. Якщо ви збираєте дані в ході виконання емпіричної роботи самостійно, ви повинні включити їх у повному обсязі в додаток, тобто в окремий розділ наприкінці роботи з окремим змістом. Якщо даних багато, це також можна зробити в цифровому вигляді. Важливо, щоб читачі мали доступ до цих даних, щоб вони могли самостійно перевірити твердження. Тому всі дані та приклади потрібно подавати так, щоб їх можна було легко знайти. Однак з міркувань захисту даних їх слід анонімізувати. На дані та приклади можна посилатися так:

Приклад в основному тексті роботи:

Керівники шкіл також розглядають міське садівництво й городництво принципово позитивно, на що один з респондентів вказує прямо:

«Усі колеги, з якими я спілкувався, завжди наголошують на тому, наскільки важливим став для школи сад»
[Респондент 1, 16 хв 8 с]

Покликання на приклад у Додатку

Керівники шкіл також розглядають міське садівництво та городництво принципово позитивно (порівн. Інтерв'ю з респондентом 1: 16 хв 8 с, Додаток, С. 12)

Покликання на Додаток

цитата в основному тексті

Якщо, як у цьому випадку, збираються дані під час телефонних інтерв'ю, тоді їх необхідно опрацювати. Дані записуються і зберігаються. З метою забезпечення захисту даних вони мають бути анонімними, щоб ніхто не міг ідентифікувати особу учасника опитування. Таким чином, респондентам не потрібно боятися

наслідків, якщо їхні твердження процитують у науковому тексті. Для цього всю особисту інформацію, зокрема ім'я, місце проживання тощо потрібно анонімізувати. Відповідно, при поданні результатів опитування говорять про респондента 1, 2 або 3 або про опитаних 1, 2, 3 тощо. Передумовою цього є те, що опитувана особа письмово погодилася на використання її анонімних даних для дослідження. Як виглядає така декларація-згода на використання даних, дуже залежить від дослідницького питання та методології. Оскільки ця сфера законодавчо регулюється, бажано проконсультуватися з керівником, а в разі потреби — із відповідальним за захист даних.

Приклад: Декларація-згода на обробку даних в університеті Бохума

Інтерв'юер: _____
 Дата інтерв'ю: _____
 Короткий опис проекту: _____

Своїм підписом я підтверджую, що усно проінформований/а про дослідницький проект.

Я підтверджую, що мені було надано інформаційний лист про проект і що я мав/ла достатньо можливостей, аби взяти цю інформацію до відома.

Збір специфічних категорій персональних даних не проводиться.

Співробітники дослідницького проекту записують інтерв'ю за допомогою диктофона та оформляють їх у письмовій формі. Потім записи видаляються. Якщо це важливо для досягнення мети дослідження, стенограми можуть бути передані партнерам проекту. Для подальшої наукової оцінки текстів інтерв'ю вся інформація, яка може допомогти ідентифікувати особу, змінюється або вилючається з тексту. У наукових публікаціях інтерв'ю цитуються лише уривками, щоб треті особи не могли використати підсумковий загальний контекст для ідентифікації особи.

Опитувані особи проінформовані про проект.

Особисті дані (ім'я, прізвище, адреса) не збираються

Що відбувається з даними?

Особисті контактні дані зберігаються окремо від даних інтерв'ю і недоступні для третіх осіб. Після завершення дослідницького проекту контактні дані буде автоматично видалено, якщо респондент чітко не погодиться на подальше зберігання даних з метою встановлення зворотного зв'язку щодо пов'язаних дослідницьких проєктів (див. нижче). Звичайно, респондент може будь-коли висловити заперечення щодо тривалого зберігання даних.

Як зберігаються дані?

Респондент (опитуваний/а) _____ (підпис)

Дотримання формальних вимог

Установи та керівники визначають різні пріоритети щодо форматування текстів робіт. Переважно інформацію про формальні вимоги можна знайти в тому ж документі, в якому наведено правила цитування. Однак у викладачів інколи є власні вимоги до оформлення наукової роботи, тому слід попросити у них відповідні інструктивні матеріали завчасно. Зазвичай вони стосуються берегів сторінки — одні прагнуть мати більші береги для нотування виправлень та коментарів, інші — менші береги; те саме стосується міжрядкових інтервалів, шрифту, його розміру, використання жирного шрифту чи курсиву.

Необхідно також дотримуватися вимог щодо обсягу роботи.

Рекомендація: дотримання формальних вимог

Обов'язково зверніть увагу на формальні вимоги та зразки. Особливо важливо, щоб робота мала однотипне форматування, тому що уніфіковане оформлення полегшує читання та виправлення, а читачі можуть опиратися на власний попередній досвід роботи з порівнюваними текстами. Це означає, що вони знають, як швидко й точно отримати релевантну інформацію з тексту, наприклад, з правильно оформленого списку літератури.

Витончений і красивий дизайн, безумовно, бажаний, але доцільніше попросити у керівників стандартні вимоги та дотримуватись їх, щоб справді відповідати формальним очікуванням. Створюючи власний дизайн, ви також повинні враховувати, скільки часу ви можете йому приділити, і переконатися, що у вас все ще є достатньо часу для роботи над самим змістом дослідження.

ТИПОВІ ФОРМАЛЬНІ ВИМОГИ

Форматування	Що маєтсья на увазі?	Приклад
Шрифт	Шрифт, який легко сприймається при читанні	Arial, Calibri, Times New Roman...
Розмір шрифту	Величина шрифту	12 з інтервалом 1,5 14 з інтервалом 1
Береги	Відстань від краю тексту до кінця сторінки	зверху: 2,5 см/ знизу: 2 см ліворуч: 2,5 см /праворуч 2,5 см
Жирний шрифт / курсив	Для виділень	<i>Для заголовків / позначення важливих понять або прикладів</i>
Нумерація сторінок	Послідовна нумерація, але титульний лист не нумерується	розмір шрифту 10, знизу, по центру
Вирівнювання основного тексту	Вирівнювання тексту ліворуч та праворуч, щоб були однакові береги	
Підрядкове та позатекстове покликання	Пронумеровані частини тексту внизу сторінки або наприкінці роботи з додатковою інформацією, яка доповнює основний текст роботи	Друкуються з використанням текстового редактора (клікніть на ПОСИЛАННЯ у верхньому рядку у WORD)
Розрив сторінки	Перехід до нової сторінки	Якщо потрібно розпочати новий розділ з нової сторінки, натискають на вкладці згори МАКЕТ або РОЗМІТКА СТОРІНКИ, а потім — РОЗРИВИ
Обсяг	Максимальна кількість сторінок, знаків або друкованих аркушів	Залежить від виду роботи
Заголовки та назви розділів	автоматичне оформлення змісту роботи з підрівнями	1. Вступ 2. Що таке міське садівництво й городництво? 2.1. Міське садівництво й городництво з педагогічного погляду 2.2. Міське садівництво й городництво з погляду суспільствознавства 2.3. Міське садівництво й городництво з екологічного погляду 3. Міське садівництво й городництво у школі 3.1. Практичні перспективи 3.2. ...

Існують певні основні вимоги до форматування, які загалом скрізь однакові. Вони стосуються титульної сторінки та заяви щодо самостійності виконання роботи.

ПРИКЛАД: Заява щодо самостійності виконання роботи

Заява про вказання усіх використаних текстів

Підтверджую, що я підготував/ла цю роботу самостійно, не використовуючи ніяких інших джерел, окрім тих, що зазначені в бібліографії та примітках, і що я позначив/ла усі частини роботи, для яких я використовував/ла формулювання чи ідеї з інших робіт, як запозичені.

_____ (місто, дата, підпис)

В УКРАЇНІ користуються зазвичай такою формою заяви:

Заява щодо самостійності виконання кваліфікаційної роботи та можливості її публікації в електронному архіві відкритого доступу

Я, _____ (прізвище, ім'я, по батькові), студент (ка) групи ____ кафедри _____

заявляю: моя письмова робота на тему «_____» (назва роботи), представлена екзаменаційній комісії _____ для публічного захисту, виконана самостійно. У ній не міститься елементів плагіату. Усі запозичення з друкованих та електронних джерел, а також із раніше виконаних дослідницьких робіт, мають відповідні покликання. Я ознайомлений (а) з діючим положенням «Про протидію плагіату», згідно з яким виявлення плагіату є підставою для відмови в допуску письмової роботи до захисту та застосування дисциплінарних заходів.

_____ дата, підпис

ПРИКЛАД: ТИТУЛЬНА СТОРІНКА

Назва закладу	Лісовий університет	Навчальний рік
	2025/26	
Кафедра або навчальний предмет	Кафедра німецької мови Німецька мова	науковий керівник вчене звання
	Керівник: доц. ім'я, прізвище	
Спробуємо попрацювати разом		Назва роботи
Міське садівництво й городництво у школах		Підзаголовок
Виконавець	Зоряна Міська, учениця 10 класу	Клас або Освітня програма
Номер залікової	11111111	
	Urbania.schuelerstudent@wald.de	E-Mail
Місто	м. Садовськ, 24.02.2024	дата

В УКРАЇНІ титульна сторінка виглядає так: **ПРИКЛАД**

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Назва закладу освіти

Інститут _____

Кафедра _____

«НАЗВА РОБОТИ»

*Кваліфікаційна робота
освітнього рівня «бакалавр»
студента/ки IV курсу,
спеціальності*

_____)
ПІБ

науковий керівник:

д. філол. н., професор _____.

Рецензент
_____

«Допущено до захисту»

Протокол засідання кафедри
_____

№ __ від _____

Завідувач кафедри _____

місто
рік**ПРИКЛАД: Вигляд сторінки наукової роботи****1. Назва розділу**

Текст
текст текст текст текст текст текст текст
текст текст текст текст текст текст текст текст текст:

«Цитата цитата цитата» [номер джерела, с.]

Текст текст текст текст текст текст текст текст текст
текст текст текст текст текст текст текст текст текст

Табл.1. Назва таблиці

Текст
текст текст текст текст текст текст текст
текст текст текст текст текст текст текст текст текст текст¹

Рис. 1. Назва рисунка

Текст
текст текст текст текст текст текст текст
текст текст текст текст текст текст текст текст текст

2. Назва розділу**2.1. Назва підрозділу**

Текст
текст текст текст текст текст текст текст
текст текст текст текст текст текст текст текст

¹ Підрядкове покликання підрядкове покликання підрядкове покликання підряд-
кове покликання підрядкове покликання підрядкове покликання.

NV

УДОСКОНАЛЕННЯ

83

Оптимізація тексту

88

Критерії оцінювання

95

Оформлення бібліографії

Оптимізація тексту

Наукові тексти повинні точно й чітко розкривати зміст роботи. Якщо в них закрадаються помилки, це може мати дуже серйозні наслідки, наприклад, у медичній сфері. Уже хоча б із цієї причини необхідно перевіряти власну роботу під час і після її написання. Для оптимізації власних текстів бажано керуватися певними критеріями, аби працювати якомога системніше.

Критерії для вдосконалення власного тексту:

- ▶ Чи зрозумілі мої міркування читачам? Чи поясню я все необхідне для розуміння? Можливо, я вважаю занадто багато інформації вже відомою, і цим самим перевантажую читача?
- ▶ Чи не випустив/ла я щось важливе?
- ▶ Чи достатньо я самокритичний/а? Чи звертаю увагу на обережність висловлювань? Чи зазначаю, що мої результати є лише певним внеском до дослідження теми? Чи я достатньо скромний/на і не вихваляю себе/свою роботу?
- ▶ Чи можуть інші перевірити мої результати? Чи я зазначив/ла всі використані наукові тексти та подав/ла усі необхідні дані, результати та міркування?
- ▶ Чи є мій спосіб подання тексту достатньо диференційованим чи не занадто спрощеним?
- ▶ Чи точно відповідає моя робота структурі?
- ▶ Чи дотримуюся я формальних вимог керівника?
- ▶ Чи відповідає мій виклад думок у тексті науковому стилю?

Рекомендація: опрацюємо текст відповідно до вказаних критеріїв

Під час роботи над самим текстом варто запитати у керівника про критерії оцінювання та взяти їх за основу для подальшого доопрацювання, оскільки вони дозволяють переглядати текст цілеспрямовано. Іноді текст потрібно перечитувати й доопрацювати кілька разів.

Навіть для суто лінгвістичного редагування необхідно робити кілька раундів виправлень, особливо якщо ви ще не звикли до висловлювання думок у науковому стилі. Зоряна Міська, виправляючи власну роботу, перечитувала її кілька разів і занотувала у вступі коментарі відповідно до критеріїв, притаманних науковому стилю, а також вище зазначених критеріїв. Під час первинного перечитування вона насамперед виявила оцінкові судження та вислови, характерні для розмовної мови.

<u>Розмовний стиль, багатослівність</u> <u>Розмовний стиль</u>	Міське садівництво та городництво — це <u>дуже цікава</u> тема. Я захопилася нею вже давно. У моїх сусідів є город, сади та <u>городи</u> є також і в інших районах міста, в якому я живу. Сусіди садять овочі. Тому я вибрала тему міського садівництва та городництва, <u>прочитала відповідну літературу</u> і планую провести інтерв'ю. Мене цікавить, як школи міста ставляться до можливості займатися садами та городами.	<u>оцінкове судження</u> <u>особисте</u> <u>надто розлого</u> <u>надто особисто</u>

Під час роботи над цими реченнями в ході другого перечитування Зоряна Міська звернула увагу на науковий стиль викладу і зв'язки між реченнями.

Використання нетермінологічного синоніма

Міське садівництво і городництво — дуже цікава тема. Вона мене захоплює. Повторення
У Бохумі є багато городів, де вирощують овочі. Тому я обрала тему міського садівництва та городництва. Спочатку я опрацюю літературу, потім проведу Краще змінити інтерв'ю. Мене цікавить, як школи міста структуру ставляться до можливості займатися на іменникову садами та городами.

Перечитуючи цей варіант ще раз і ще раз, Зоряна Міська доповнила текст і насамперед намагалася сформулювати власні висловлювання в науковому стилі:

<u>Безособово</u> <u>Оцінкове судження, але для такого твердження є доказові підстави</u>	У багатьох містах можна знайти загальнодоступні території, де люди разом займаються садівництвом, проводять спільно час і частково забезпечують себе продуктами. Цей спосіб життя, який <u>набув</u> <u>неабиякої популярності</u>, називають міським садівництвом й городництвом. Цікаво, що протягом останніх кількох років багато шкіл також пропонують гуртки та земельні ділянки для міського садівництва й городництва. Це зумовлює питання про те, що саме спонукає школи займатися садівництвом і яким чином їхні керівники оцінюють ці процеси.	<u>Не надто розлого, бо названо три різні, але важливі причини</u> <u>Дослідницьке питання</u>

<u>Іменниковий стиль</u>	У межах цієї курсової роботи шляхом проведення телефонних інтерв'ю з обраними керівниками шкіл будуть визначені причини створення гуртків міського садівництва й городництва, враховуючи як біологічні, так і педагогічні аспекти. Для цього в розділі 1 спочатку буде представлено сучасний стан досліджень. Розділ 2 ...	Метод дослідження

Рекомендація: заплануйте фазу доопрацювання тексту

Окрім роботи над текстом, важливо також приділяти час хобі, друзям тощо. З цією метою слід якомога реалістичніше оцінити, скільки часу ви реально маєте для написання роботи. Перша версія наукового тексту зазвичай ніколи не є тією, яку ви можете здати. Тож ви можете записувати власні думки, не формулюючи ідеальних речень відразу. Їх ще можна буде переформулювати пізніше. Іноді важливо спочатку записати ідею, а потім опрацювати її. Ось чому на етапі перечитування слід вносити не лише мовностилістичні корективи, але й змістові. Тому якщо ваш текст у деяких місцях неправильний чи недостатньо важливий для загального контексту, ці пасажі можна скорочувати чи випускати. Це призводить до того, що фази роботи над

науковим текстом не мають чітких меж: за фазою перечитування та доопрацювання може настати нова фаза написання з подальшими виправленнями. Загалом корисно говорити про свою роботу з іншими. Це допомагає впорядкувати ваші думки, тому що при цьому вам потрібно пояснювати та аргументувати. У такий спосіб ви зможете швидко знайти у своїх міркуваннях слабкі місця.

Крім того, зазвичай рекомендовано, аби вашу наукову працю прочитали інші, нефахівці — чи то друзі, родичі чи однокурсники. Часто буває, що людина настільки глибоко занурена в тему, що не помічає можливих слабких сторін власної аргументації. А якщо написано прочитає інша особа, яка мало або взагалі не має стосунку до теми, то в такий спосіб можна перевірити, наскільки текст зрозумілий читачам. Перечитування допомагає виявити раніше непомічені (зокрема й орфографічні) помилки. З урахуванням відгуку такого нефахівця ви можете оптимізувати свій текст. Якщо дозволяє час, то рекомендовано залишити написаний текст на кілька днів, а потім знову прочитати його більш нейтральним поглядом та доопрацювати.

Критерії оцінювання

Для тих, хто пише наукову роботу, а також для їхніх керівників, важливо узгодити вимоги. Це не тільки створює можливість порівнювати роботу, яка сама по собі важлива для оцінювання, але і є частиною науки загалом: вона підпорядкована певним стандартам (напр., точний і об'єктивний підхід), які мають бути чітко озвучені та засвоєні, аби їх дотримувалися усі вчені.

МОЖЛИВІ КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Перш ніж здавати свою наукову роботу, доцільно переглянути (можливі) критерії оцінювання та перевірити власний текст роботи на відповідність цим критеріям. Наведені нижче запитання допоможуть вам звернути увагу на основні пункти під час повторного перегляду завершеної наукової роботи та її перевірки на відповідність усім зазначеним критеріям.

Форма:

- Чи всі частини роботи повною мірою відповідають формальним вимогам, включаючи бібліографію, підрядкові покликання, підписи до рисунків і таблиць, самі рисунки й таблиці, титульну сторінку, структуру, береги, цитування і реферування? Чи відповідають вони вимогам керівника?
- Чи всі дані цитувань й реферувань коректно відображені в бібліографії і, навпаки, чи є в тексті чітко позначені покликання на всі джерела, подані в списку літератури?

- Чи всі таблиці та рисунки пронумеровані й мають коректну назву, а за необхідності — містять інформацію про їхнє походження?

Зміст:

- Чи відповідає структура роботи логіці викладу предмету дослідження (напр., чи подаються основні припущення перед результатами, а не навпаки)?
- Чи зрозумілий зміст роботи, зокрема для стороннього читача?
- Чи чітко сформульовано такі елементи роботи, як дослідницьке питання, стан досліджень, методологічні підходи, процес збору даних, подання результатів та їхнє обговорення, чи пов'язані між собою ці частини логічно, чи відчувається «червона нитка» теми?
- Чи всі розділи охоплюють аспекти, необхідні для подальшого розвитку теми? Чи видалено непотрібну, нерелевантну інформацію?
- Чи всі частини містять інформацію, необхідну для подальшої роботи над темою?
- Чи релевантний представлений стан досліджень дослідницькому питанню? Чи зрозуміло він поданий у формі узагальнення попередніх досліджень, а за потреби — чи наявна критика певних аспектів або прогалин у дослідженні, а не просто наведено перелік окремих робіт?
- Чи прописані власні аргументи й чи показані різні точки зору щодо теми?
- Чи є науковою використана література?

- ▶ Чи з тексту роботи однозначно зрозуміло, де розміщено цитування чи реферування, дані, а де — власні міркування?
- ▶ Чи є логічним поділ на розділи та за потреби — підрозділи?
- ▶ Чи використані тексти та дані (напр., рисунки) належним чином обґрунтовані, описані, оцінені та за потреби — перераховані в додатку?
- ▶ Чи належним чином задокументовано походження текстів і даних, використані методи дослідження та процеси збору даних для дослідження?
- ▶ Чи дають використані тексти та дані відповіді на дослідницьке питання?

Мова:

- ▶ Чи не містить текст орфографічних помилок?
- ▶ Чи є стиль висловлювання науковим та чи відповідає він фаховій сфері?
- ▶ Чи зрозумілою мовою написана робота?

В УКРАЇНІ використовуються такі критерії оцінювання

Приклад:

Критерії оцінювання	Оцінка за 100-бальною системою	Примітки
I. ЗМІСТ	0 — 73	
I.1. Тема наукової роботи та формулювання дослідницького питання: дослідницьке питання слушне і зрозуміле; наукова тема визначена чітко, її межі розумні та корелюються з відповідним рівнем студентських наукових робіт; наукова тема та дослідницьке питання розроблені самостійно; наукова тема та дослідницьке питання допрацьовані у співпраці з науковим керівником.	0 — 18	
I.2. Методи дослідження та теоретичний підхід: вибір методів для вивчення дослідницького питання логічний, обґрунтований переконливо; обрані методи дослідження та теоретичні підходи застосовуються послідовно.	0 — 16	
I.3. Структура й аргументація: наукова робота структурована та логічно побудована; послідовність викладу матеріалу, розвиток думки, висновки утворюють чітку та зрозумілу лінію аргументації, скеровані на розкриття наукової теми і вирішення дослідницького питання.	0 — 12	
I.4. Наукова література: у роботі врахована фахова література (вітчизняна та іноземна), пов'язана з темою дослідження, належним чином і в належному обсязі.	0 — 10	

1.5. Результати дослідження та висновки: результати дослідження та висновки сформульовані чітко і зрозуміло; результати дослідження та висновки кореспондують з темою наукової роботи, дають відповідь на дослідницьке питання, спираються на практичний (емпіричний) матеріал дослідження, закономірні й обґрунтовані тощо.	0 – 17	
II. ОФОРМЛЕННЯ	0 – 27	
2.1. Формальна структура: робота містить усі необхідні структурні елементи (зміст, розділи, підрозділи, пункти, підпункти, висновки, список літератури тощо), оформлені відповідно до вимог; структурні елементи розкривають зміст роботи, полегшують її читання та сприйняття, структурне членування логічно вмотивоване.	0 – 3	
2.2. Мова викладу, стиль: мова викладу відповідає вимогам наукового стилю; слухне та доцільне вживання наукових термінів; мова прозора, зрозуміла, не заважає сприйняттю матеріалу.	0 – 8	
2.3. Цитування і список використаної літератури: цитування джерел, оформлення покликань уніфіковане та відповідає вимогам, встановленим для наукових робіт; у тексті роботи чітко видно, де думки її автора, а де запозичені; усі списки, додатки тощо оформлені належним чином і розміщені у відповідних місцях; усі використані в роботі джерела вказані у списку літератури; списки літератури та інших джерел оформлені відповідно до вимог; усі рисунки, таблиці належним чином пронумеровані й названі.	0 – 12	

2.4. Охайність і старанність оформлення робота відповідає формальним вимогам оформлення наукових робіт (оформлення титульного аркуша, розмір шрифту, інтервал, відступи тощо); робота написана з дотриманням орфографічних, граматичних правил і правил пунктуації; обсяг відповідає вимогам.	0 – 4	
III. ЗАГАЛЬНА КІЛЬКІСТЬ БАЛІВ	0 – 100	

ОФОРМЛЕННЯ БІБЛІОГРАФІЇ

Тип	ДСТУ 8302:2015	АРА
монографія / посібник / підручник / книга	один автор	
	Прізвище І. П. Миське садівництво та городництво: монографія. Місто : Видавництво ХХХ, 2024. 400 с.	Прізвище, І. П. (2024а). <i>Миське садівництво та городництво</i> . Видавництво ХХХ. Прізвище, І. П. (2024б). <i>Розвиток сфери міського садівництва та городництва</i> . Видавництво ХХХ.
	два автори	
	Прізвище І. П., Прізвище І. П. Миське садівництво та городництво: монографія. Місто : Видавництво ХХХ, 2024. 400 с.	Прізвище, І. П., & Прізвище, І. П. (2024). <i>Миське садівництво та городництво</i> . Видавництво ХХХ.
	три автори	
	Прізвище І. П., Прізвище І. П., Прізвище І. П. Миське садівництво та городництво: монографія. Місто : Видавництво ХХХ, 2024. 400 с.	Прізвище, І. П., Прізвище, І. П., & Прізвище, І. П. (2024). <i>Миське садівництво та городництво</i> . Видавництво ХХХ.
	чотири автори	
	Миське садівництво та городництво: навч. посіб. / І. П. Прізвище, І. П. Прізвище, І. П. Прізвище, І. П. Прізвище. Місто : Видавництво ХХХ, 2024. 100 с.	Прізвище, І. П., Прізвище, І. П., Прізвище, І. П., & Прізвище, І. П. (2024). <i>Миське садівництво та городництво</i> . Видавництво ХХХ.
	п'ять і більше авторів	
	Миське садівництво та городництво: монографія / І. П. Прізвище та ін. Місто : Видавництво ХХХ, 2024. 400 с.	Прізвище, І. П., Прізвище, І. П., Прізвище, І. П., ... & Прізвище, І. П. (2024). <i>Миське садівництво та городництво</i> . Видавництво ХХХ.
	без автора / за редакцією	
	Миське садівництво та городництво: підруч. / Колективний автор. Місто : Видавництво ХХХ, 2024. 400 с.	Колективний автор. (2024). <i>Миське садівництво та городництво</i> . Видавництво ХХХ.
	Миське садівництво та городництво: монографія / за ред. І. П. Прізвище. Місто : Видавництво ХХХ, 2024. 400 с.	Прізвище, І. П. (Ред.). (2024). <i>Миське садівництво та городництво</i> . Видавництво ХХХ.
переклад		
Прізвище І. П. Миське садівництво та городництво: навч. посіб. / пер. з нім. І. П. Прізвище. Місто : Видавництво ХХХ, 2024. 100 с.	Прізвище, І. П. (2024). <i>Миське садівництво та городництво</i> (І. П. Прізвище, Пер.). Видавництво ХХХ. (Оригінальний твір опубліковано в 2022 р.).	

частина видання / розділ книги / перевидання	Прізвище І. П. Розвиток сфери міського садівництва та городництва. <i>Міське садівництво та городництво</i> : монографія / за заг. ред. І. П. Прізвище. Місто : Видавництво ХХХ, 2024. С.10–15.	Прізвище, І. П. (2024). Розвиток сфери міського садівництва та городництва. В І. П. Прізвище (Ред.), <i>Міське садівництво та городництво</i> (с.10–15). Видавництво ХХХ.
	Прізвище І. П. Розвиток сфери міського садівництва та городництва. <i>Міське садівництво та городництво</i> : монографія / за заг. ред. І. П. Прізвище. 3-є вид. Місто : Видавництво ХХХ, 2024. С. 100–150.	Прізвище, І. П. (2024). Розвиток сфери міського садівництва та городництва. В І. П. Прізвище (Ред.), <i>Міське садівництво та городництво</i> (3-є вид., с. 100–150). Видавництво ХХХ.
	тези доповідей у матеріалах науково-комунікативних заходів	
	Прізвище І. П. Розвиток сфери міського садівництва та городництва. <i>Конференція з питань міського садівництва та городництва</i> : матеріали наук.-практ. конф., м. Місто, 5 липня 2024 р. / Колективний автор, 2024. С. 2–5.	Прізвище, І. П. (2024, 5 липня). <i>Розвиток сфери міського садівництва та городництва</i> [Доповідь]. Конференція з питань міського садівництва та городництва, Місто, Країна.
дисертації	Прізвище І. П. Розвиток сфери міського садівництва та городництва : дис. ... канд. біол. наук : 03.00.05. Місто, 2024. 200 с.	Прізвище, І. П. (2024). <i>Розвиток сфери міського садівництва та городництва</i> [Неопублікована дис. ... канд. біол. наук].
електронні ресурси	Прізвище І. П. Міське садівництво та городництво. <i>Назва електронного ресурсу</i> . URL: https://www.____.____ (дата звернення: 05.07.2024).	Прізвище, І. П. (2024). <i>Міське садівництво та городництво</i> . Назва електронного ресурсу. Дані отримано 05.07.2024, за https://www.____.____ .
частина періодичного, продовжуваного видання / стаття в журналі	один автор	
	Прізвище І. П. Розвиток сфери міського садівництва та городництва. <i>Журнал про міське садівництво та городництво</i> . 2024. № 10. С. 20–35.	Прізвище, І. П. (2024). Розвиток сфери міського садівництва та городництва. <i>Журнал про міське садівництво та городництво</i> , 10, 29–35.
	два автори	
	Прізвище І. П., Прізвище І. П. Розвиток сфери міського садівництва та городництва. <i>Журнал про міське садівництво та городництво</i> . 2024. № 10. С. 20–35.	Прізвище, І. П., & Прізвище, І. П. (2024). Розвиток сфери міського садівництва та городництва. <i>Журнал про міське садівництво та городництво</i> , 10, 20–35.
	три автори	
Прізвище І. П., Прізвище І. П., Прізвище І. П. Розвиток сфери міського садівництва та городництва. <i>Журнал про міське садівництво та городництво</i> . 2024. № 10. С. 20–35.	Прізвище, І. П., Прізвище, І. П., & Прізвище, І. П. (2024). Розвиток сфери міського садівництва та городництва. <i>Журнал про міське садівництво та городництво</i> , 10, 20–35.	

ДОДАТОК

100

Рекомендована література

101

Корисні лінки

103

Нотатки для власного проєкту

108

Показчик важливих термінів

Рекомендована література

ДЖЕРЕЛА ДЛЯ УКРАЇНСЬКИХ ЧИТАЧІВ:

Вимоги до дослідницьких робіт Малої академії наук України. URL: <https://man.gov.ua/contests/olympiad/konkurs-zahist-naukovo-doslidnitskih-robit-uchniv-chleniv-man/conditions/vimogi-do-doslidnitskih-robit> (дата звернення: 20.12.2024)

Вимоги до підготовки та написання навчально-наукових і кваліфікаційних робіт (для студентів-філологів): Методичні рекомендації. Київ : КНУ імені Тараса Шевченка, 2020. 93 с. URL: <https://drive.google.com/file/d/1ybQZwbRd6U2uGzxXR1BC5IMNhrCTt7EL/view> (дата звернення: 20.12.2024)

Методичні рекомендації до написання курсових робіт, есе, рефератів та аналітичних записок / уклад. Г. П. Ситник, М. Г. Орел, А. Д. Штельмашенко ; за ред. Г. П. Ситника. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2020. 93 с. URL: <https://ipacs.knu.ua/pages/dop/286/files/91f2c278-4b30-4b40-bf73-f27cf4354ab5.pdf> (дата звернення: 20.12.2024)

Материнська О. Методологія та організація наукових досліджень для германістів (конспект лекцій та завдання до семінарських занять): навчальний посібник. Київ : ТОВ «Видавництво «Ріджи», 2022. 156 с.

ДЖЕРЕЛА ДЛЯ НІМЕЦЬКОМОВНИХ ЧИТАЧІВ:

Наукове дослідження: загальні положення
Beinke, Christiane / Brinkschulte, Melanie / Bunn, Lothar & Thürmer, Stefan (2008): *Die Seminararbeit. Schreiben für den Leser*. Konstanz: UVK.

Eco, Umberto (2020): *Wie man eine wissenschaftliche Arbeit schreibt*. Heidelberg: Müller. (14. Auflage)

Karmasin, Matthias & Ribing, Rainer (2019): *Die Gestaltung wissenschaftlicher Arbeiten*. Wien: facultas. (10. Auflage)

Kornmeier, Martin (2018): *Wissenschaftlich schreiben leicht gemacht. Für Bachelor, Master und Dissertation*. Bern: Hauptverlag. (8. Auflage)

Rettig, Heike (2017): *Wissenschaftliche Arbeiten schreiben*. Stuttgart: Metzler.

Формулювання висловлювань у науковій роботі

Esselborn-Krumbiegel, Helga (2022): *Richtig wissenschaftlich schreiben*. Paderborn: Schöningh.

Lieberknecht, Agnes & May, Yomb (2019): *Wissenschaftlich formulieren: ein Arbeitsbuch. Mit zahlreichen Übungen für Schreibkurse und Selbststudium*. Tübingen: Narr.

Übungen für Schreibkurse und Selbststudium. Tübingen: Narr.

Науковий пошук

Reihe «Erfolgreich Recherchieren» im de Gruyter-Verlag Berlin.

Наукові засади

Becker-Mrotzek, Michael / Grabowski, Joachim & Steinhoff, Torsten (Hrsg.) (2017): *Forschungshandbuch empirische Schreib- didaktik*. Münster: Waxmann.

Decker, Lena / Guschker, Birgit / Hensel, Sonja & Schindler, Kirsten (2021): *Wissenschaftliches Schreiben lernen in der Sekundarstufe II*. Bielefeld: WBV.

Feilke, Helmuth / Lehnen, Katrin / Rezat, Sara & Steinmetz, Michael (2016): *Materialgestütztes Schreiben lernen. Grundlagen — Aufgaben — Materialien. Sekundarstufen I und II*. Braunschweig: Schroedel.

Feilke, Helmuth / Lehnen, Katrin / Rezat, Sara & Steinmetz, Michael (Hrsg.) (2018): *Materialgestütztes Schreiben — Erfahrungen aus der Praxis und Perspektiven der Forschung*. Stuttgart: Fillibach bei Klett.

Feilke, Helmuth & Pohl, Thorsten (Hrsg.) (2014): *Schriftlicher Sprachgebrauch — Texte verfassen*. Hohengehren: Schneider.

Дидактична концепція

Reschke, Tim / Koenen, Jenna & Sumfleth, Elke (2015): *Geschichtenbasiertes Lernen in der Sekundarstufe I im Fach chemie*. In: Wendt, Heike & Bos, Wilfried (Hrsg.): *Auf dem Weg zum Ganztagsgymnasium. Erste Ergebnisse der wissenschaftlichen Begleitforschung zum Projekt Ganz In*. Münster: Waxmann, 529–530.

Приклад «Urban gardening»:

Bergmann, Heide (2021): *Urban Gardening mit Kindern. Nachhaltige Garten-Projekte für die Kita*. Freiburg: Herder.

Müller, Christa (2011): *Urban Gardening. Grüne Signaturen neuer urbaner Zivilisation*. In: Müller, Christa (Hrsg.): *Urban Gardening. Über die Rückkehr der Gärten in die Stadt*. München: oekom, 22–53.

Корисні лінки

СТИЛІ ОФОРМЛЕННЯ БІБЛІОГРАФІЇ

Приклади оформлення бібліографічного опису з урахуванням Національного стандарту України ДСТУ 8302:2015: URL: <https://drive.google.com/file/d/1Aoha2nvtbqBbqFHNx-58Z8psHhboYZFtd/view> (дата звернення: 20.12.2024)

Міжнародні правила цитування та посилання в наукових роботах: URL: <https://nauka.gov.ua/information/mizhnarodni-pravyta-tsytuvannia-ta-posylannia-v-naukovykh-robotakh/> (дата звернення: 20.12.2024)

Modern Language Association (MLA): <https://www.mla.org/MLA-Style>

American Psychological Association (APA): <https://apastyle.apa.org/>

International committee of Medical Journal Editors (VANCOUVER): <https://umc.libguides.com/citations/nlm>

Бази даних / Віртуальні каталоги

Каталоги Національної бібліотеки

України імені В.І.Вернадського:
<http://www.nbuv.gov.ua/node/554>

Datenbanken-Infosystem (DBIS): <https://dbis.uni-regensburg.de/fachliste.php?lett=l>

Karlsruher Virtueller Katalog: <https://kvk.bibliothek.kit.edu/?digitalOnly=0&embedFulltitle=0&newTab=>

Зразок заяви про надання згоди

Muster einer Einwilligungserklärung zur Erhebung und Verarbeitung personenbezogener Interviewdaten. URL: https://www.imtm-iaw.ruhr-uni-bochum.de/wp-content/uploads/sites/4/2015/06/Mustereinwilligungserklaerung_Interview_2014.doc (Letzter Zugriff: 20.12.2024)

НОТАТКИ ДЛЯ ВЛАСНОГО ПРОЄКТУ

ПОКАЖЧИК

Автор 25	Дослідницьке питання 31, 47, 49, 52
Авторське право 19	Додаток 71
Аналіз 52	Емпіричне дослідження 17, 51
Анонімізувати (дані) 71, 72	Жирний шрифт 73
Аргумент 54	Захист даних 71
База даних 29	Заява щодо самостійності виконання роботи 76
Бакалаврська робота 27	Збирати дані 71
Береги 73	Збір / збирання матеріалу 43
Бібліографія / Бібліографічні дані 25	Збірник наукових праць 28
Бібліотечний каталог 29	Збірник на пошану 28
Бібліографічний менеджер 31	Зловживати 66
Блокада 34	Зміст 45
Виправлення 73	Зрозумілий 15, 53
Висновки 48	Ілюстрація 69
Віртуальний каталог Карлсруе 30	Інструмент цитування 31
Візуалізація 67	Інформаційна система баз даних 29
Внутрішньотекстове покликання 24	Іншомовна цитата 20
Вступ 47	Керівник (наукової роботи) 13
Гіпотеза 47, 52	Кластеризація 44
Дата останнього звернення 27	Комбінований метод 45
Декларація–згода на використання даних 72	Концептуальна робота 17
Дисертація (на здобуття наукового ступеня доктора філософії чи доктора наук) 27	Короткий виклад 36
Дискусія 52	Критерії оцінювання 88
Диференційований 83	Курсив 73
Доопрацьовувати 84	Курсова робота 27
	Лапки 20
	Логічність викладу 50

Магістерська робота 27
 Ментальна карта 44
 Мета (наукової роботи) 47, 52
 Метод 47, 52
 Метод SQ3R 35
 Метод дослідження 16
 Міжрядковий інтервал 73
 Монографія 28
 Наукова мова 15, 61
 Науковий стиль 83
 Наукові тексти 13
 Національна бібліотека України ім.
 В. І. Вернадського 30
 Нумерувати 70
 Об'єктивний 13, 64
 Обґрунтування 54
 Обережність висловлювань 83
 Основна частина 50
 Основний текст 20
 Оформлення 74
 Оцінювання 13
 Пам'ятне видання 28
 Перехресне посилання 52
 Перелік 70
 Перечитувати 84
 Перспектива (дослідження) 48
 Підрядкове покликання 24
 Підхід 50
 Плагіат 19
 План 43
 Позатекстове покликання 24
 Покликання 24

Послідовність 49
 Посторінкова примітка 24
 Предметна область 50
 Представлення результатів дослідження 67
 Професійна мова
 Приклад 54
 Результат 14, 48
 Резюме 36
 Реферування 23
 Рисунок 69
 Самокритика 48
 Самокритичний 83
 Семінарська робота 27
 Снігова лавина 28
 Список літератури / Список використаних / цитованих джерел 25
 Стан дослідження 18, 33
 Структура 43, 50
 Таблиця 69
 Твердження 54
 Теза 54
 Тематична робота 27
 Теоретична робота 51
 Теоретичний розділ 51
 Термін 66
 Титульна сторінка 76
 Точний 15, 64
 Удосконалення 83
 Упорядкування 50
 Формальні вимоги 83
 Форматування 73

Хронологія 50
 Цитата 20
 Цифровий 27
 Цифровий ідентифікатор публікації 27
 Читання 34
 Шрифт 73

 DOI / Digital Object Identifier 27
 Question 35, 37
 Read 35, 37
 Recite 35, 38
 Review 35, 39
 SQ3R 35
 Survey 35, 37

Навчальне видання

Бйорн Ротштайн

Просто про складне

НАПИСАННЯ НАУКОВОЇ РОБОТИ

Переклад з німецької *Марії Іваницької, Ольги Кучми,
Олександра Твердохліба*

Літературна редакторка *Оля-Леся Положевич*
Коректорка *Ольга Каднікова*
Авторка обкладинки та макетувальниця *Альона Олійник*

Підписано до друку 10.04.2025. Формат 60×90 1/16.
Умов.-друк. арк. 7,00. Обл.-вид. арк. 3,05.
Наклад 500 прим.
Замовлення №

Видавництво «Книги — XXI»

Адреса для листування:

а/с 274, м. Чернівці, 58032, Україна

тел.: +380 (372) 586021, моб. +380 (98) 7150181

booksxxi@gmail.com

books-xxi.com.ua

Свідоцтво про державну реєстрацію
ДК № 5259 від 16.12.2016 р.